„... mindazonáltal ne úgy történjé

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
XV. ÉVFOLYAM 2004. 7. (403.) SZÁM — ÁPRILIS 10.

ára 10 000 lej

Lapszámunkat Páll Lajos képeivel illusztráljuk.

- Szőcs István: Jegyzetek
- Pomogáts Béla: Dávid Gyula Reményik-díjához
- Egyed Péter: Madonnák, porban
- Ungvári László Zsolt: Lírai emlékezésregény: KÉK FARKASOK
- Nagyálmos Ildikó versei
- SERÉNY MÚMIA

LÁSZLÓFFY ALADÁR

A méltóság ösvényei

A napokban a pesti utcán hozzánk lépett egy alacsony, vézna, gyűrött arcú emberke, és többször egymás után azt mondta: Jézus... Jézus... Jézus... Pillanatok alatt felismertük: nem együgyű, szellemi fogyatékos, sem beszédhibás, hanem idegen anyanyelvű kéregető, amiből egyre több van a nagyvárosokban, szerte a világon. Elesett, menekült. Nem tud annak a közegnek a nyelvén, ahová került, így az egyetlen megbízható és érthető szóval, közös fogalommal közli, mit akar: irgalmat, segélyt, együttérzést. Teszi annak az egyszerű és érthető kalkulusnak az alapján, amit a gyakorlat igazol: van valaki, akinek a neve nem egyszerű világhír, hanem általános bizalmat ébreszt, hordoz, immár 2000 éve, akiben nem lehetett csalódni. Közös tapasztalata ez egymás nyelvén nem beszélő embereknek. Egy csavargó is garanciát és támaszt remélhet a nevére való egyszerű hivatkozással.

A helyzet teljesen Isten szándéka szerint bontakozott ki, fejlődött fel. Egy olyan emberi "karácsony" és "nagyszombat" között, amikor Jézus fellépett, a szó szoros értelmében egy elfoglalt gyarmattá degradált ősi, nagy múltú és önérzetes országocska és az ő új gazdája szigorú belügyének, nem holmi nemzetközi horderejű valaminek látszott, hogy az uralkodó normák szerinti lázadót, egy "deviánst" elítélnek, s a rendelkezésre álló módok egyikén likvidálnak. A kereszthalál több tízezredik áldozatáról legkevésbé azt lehetett leolvasni, hogy ügye, tanítása világvallássá növi ki magát — maga fölé magasztos jelképként épp ezt a sajátos kínhaláleszközt emelve. A "nem azt, hanem Barrabást!" jellegű választás semmi mást nem mutat, mint hogy a tömeget mindig könnyebb meggyőzni arról, hogy aki a rómaiak tehervonatait robbantgatja, annak van igaza, nem a másiknak, aki testi, fizikai, politikai elnyomatás közepette a lelki-szellemi kiutakat, a méltóság maradandónak bizonyuló ösvényeit keresgéli, fejtegeti, feszegeti végtelen árnyaltsággal, de mivel a dolog csak ígéret, jóval erélytelenebbül, mint a partizán. Ha választani muszáj, mindig őt ejtik hát, iránta fogy el a türelem.

Pedig Jézus egész viselkedése, "vonalvezetése" olyan, hogy egyértelműen megértheti az is, aki csak az orráig, s az is, aki utókor távlatokig lát. Egyrészt ilyen értelemben nyilatkozik is ("... mindazonáltal ne úgy történjék, ahogy én akarom..."), hogy egy előre meghatározott forgatókönyvet kell beteljesíteni, másrészt az Ő személye, eszköz-mivolta még Isten fiaként is másodlagos (ezért nem is védekezik, nem tér ki, sőt!) a cél mellett, amelyért bevetették itt a Földön, az emberiség kovászaként: a versengés, a gyűlölet, a kíméletlenség addigi általános gyakorlatát fordítani át a

>>>>> *folytatás a 3. oldalon*

OLVASÓINK FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 3012
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKON-t

SZŐCS ISTVÁN

Jegyzetek

Kultúrközjátékok I.

Az iskola csodaintézmény, mely hivatott volna megoldani az emberiség minden gondját. Először csak írni-olvasni akarták ott megtanítani az ember gyermekét, meg egy kicsit számolni, imádkozni, elviselhetően énekelni kórusban, meg valamelyest rajzolni. És természetesen köszönni, egyenesen ülni, kezet és nyakat mosni. Valljuk be, ez tulajdonképpen elegendő is volna, ha komolyan vennék. Minden más ismeret, készség már — *szakterület*, amit leginkább azok segítségével lehet a legjobban bejárni, akik értenek is hozzá. Vagyis a szakmák mesterei mellett kellene inaskodni — ahogy valaha tették: a zseniális nagy festők szintén zseniális növendékei például nem állami bizottságok által kidolgozott tantervek és módszertanok révén jutottak tudásuk birtokába, és nem kékharisnya-tanársegédnők bonyolult nyekergései adtak át annyi filozófiát a művészetről, hogy társaságban felszínen lehessen maradni vele legalább egy félórácskára, hanem mosták a mester ecseteit, és ha kellett, szaladtak borért, és a mesternek az e műveleteket kísérő beköpéseitől váltak bölcsekké.

És nemcsak a művészeknek és alkimistáknak voltak inasai és segédei, hanem a hóhéroknak, hadvezéreknek és bankároknak is. És be kell vallani, a világ megdöbbentően gyorsan fejlődött a termelés és az oktatás eme egyesítése révén. Közben azonban, mint alattomosan terjedő dzsungel a feláztatott talajon, rohamosan dagadt, degedt, áradt a bizonyítvány- és diplomagyártó ipar, és a kézműves előállítástól eljutott a sorozatgyártó futószalagokig. De most ne is foglalkozzunk az egyszer használatos mérnökök és a ritka adalékanyagok kellékeit felhajtani tudó szakmenedzserek képzési problémáival, maradjunk csak a művészetnél.

Például, már a "virágozzék minden virág, még ha felsőbb irányítás mellett is" *nyitáspolitikájának* áttörése korszakában, amikor már szabad lett egy kicsit picassózni, szóval már akkor jelentkeztek azok a törekvések a művészetek szakértői körében, hogy az iskolai oktatás e vonatkozásban ne azzal foglalkozzék, hogy a gyerekekkel cserépkancsókat és ókori személyiségek gipsz portréutánzatait rajzoltassa le "szabad kézzel", hanem hogy a nevelés alanyai érjenek meg *a modernség befogadására*. Ugyanis a nagyközönség határozottan tartózkodó volt akkoriban a modernizmusok iránt. Meg kell tehát dolgozni őket. És — e célból is — megkezdődött a középiskolai oktatás szétdúlása: nem önfegyelemre, tisztaságra és alapismeretekre nevelni, hanem *receptibilitásra*, minden sivár hülyéskedés iránt.

Ezért volt oly borzasztó nagy elégtétel számomra a szomszédos, baráti Budapest Szépművészeti Múzeumába, a *Monet*-kiállításra tolongó több mint kétszázezer látogató diadalmenete. Mert Monet és egyáltalán az impresszionizmus még innen van azon a határon, amit az avantgárd izmusizmus a kultúra térképére trianoni erőszakossággal igyekszik rámarni. Az impresszionizmus az utolsó olyan irányzat, iskola, látásmód, na jó: izmus volt, amelyik *"a műalkotás központi elemévé avatta a szépséget"*. Utána a *szép*, az *átszellemült*, az *áhítatos*, a *bájos*, a *felemelő* mind olyan fogalmakká váltak, amelyeket az izmusisták, a kékharisnyák, fekete símaszkosok és zöldfülvédősök ki akartak küszöbölni a művészetből: a *különös*, a *torz*, a *kétes*, valamint az *intellektuális* helyfoglalása számára.

A negyedmillió néző tüntető volt, méghozzá olyan, akit nem fizettek meg, sőt amelyik fizetett (én például negyven tojás árán vettem kedvezményes jegyet), és képes volt nemcsak órákig sorban állni a pénztár előtt, hanem utána még órákig állni a képek előtt is, méghozzá láthatóan nagy élvezettel és csodálattal eltelve. Tüntetés volt a különböző álmodern-álművészeti kiállítások ellen, a kongó termek ellen a műcsarnokokban meg az iparkodó múzeumokban, ahol az ember fél az üres, elhagyatott termekben járkálni, mert a teremőr nénik olyan furcsán méregetik.

Persze, legyinthetnek az intellektualisták "igen, a sznobizmus", ugye, mert Párizs — Párizs, és még mindég vannak, akik hasra esnek a francia kis- és nagypolgári ízlés betokosodása előtt satöbbi. Tudok azonban erre egy pukkanós ellenérvet felhozni. Jó huszonöt éve éppen Varsóban jártam (azért éppen ott, mert nyugatabbra sohasem kaptam útlevelet, aztán már keletebbre sem), és felvillanó örömmel vettem észre egy irtózatosan híres New York-i popfestő kiállításának plakátját. Csak bejussak, gondoltam. Hiszen akkor már érezni lehetett a levegő minden köbcentijében, hogy a lengyelek torkig vannak a "hazai, állami" művészet, ízlés és gondolkodásmód néptáplálékaival. Odarohanok — és elképedve tapasztaltam, hogy egyedül maradok a termekben, holott a lépcsőn még egy tömeg tagjaként iszkoltam felfelé. Ott álltam egyedül a hatalmas vásznak között, amelyek kólásdobozok sorozatait ábrázolták, meg talán postazsákok pecséteit vagy magukat a zsákokat is, és akkor arcommal ellenkező irányba fordultam, és észrevettem a lépcsőház másik oldalán is egy ajtót. Beléptem oda: tolongó, nyüzsgő, áhítatosan nézelődő tömeg. A festmények meg: Munkácsy Mihályé! Aki nem volt agyonvilágreklámozott, akit kerülnek a selyemkékharisnyák és selyemfeketefiúk. Akinek pusztán a neve egy átlag varsóinak annyit se mond, mint egy átlagpestinek az, hogy Monet. Pedig az iskolában nem készítették fel a recepcióra!

Egy ilyen kiállítás után az ember nemcsak az impresszionizmust, nemcsak Monet-t és barátait tudja könnyebben szeretni, ha- nem az embereket is. Érzi, hogy közéjük tartozik. Hogy egy láthatatlan európai iskolában osztálytársuk volt.

Kultúrközjátékok II.

A tudomány vagy még inkább a technika annyi *emberpótló* árucikket létrehozott már, hogy nem kellett volna meglepődnöm, amikor szembetalálkoztam az *elektronikus lelki szemétkosárral*. Aminek a hasznában — ez is meglepő — még talán reménykedhetünk is.

Szóval nemcsak az absztrakt térplasztikák gyártói és főleg teoretikusai követelték, hogy tanítsák az ilyenek megértését az iskolában. Nem mondták ugyan meg, melyik tárgyról mondjanak le helyette, de gondolom, a tornaóra, kézügyesség, történelem és földrajz nem hiányzik nekik. (Ez utóbbi úgyis az utazási irodák feladatkörébe vág, meg az Animal Planetébe. Már a hatvanas évek elejétől hozzám, mint egy művelődési hetilap szerkesztőjéhez, sorra érkeztek be olyan cikkek, amelyek követelték a filmesztétika iskolai oktatását. Vagyis *tanítsák a moziba járást* is! Én ugyan fúrtam az ilyen cikkek közlését — nem azért, mintha irigyeltem volna a filmkritikustól azt a kilátást, hogy a sovány cikkdíjak mellett még egy oktatói félnormát is húzzon valahonnét, sőt hogy előbb-utóbb egyetemi tanár lehessen — hanem hogy majd elmegy az emberek kedve a művészi filmtől. Lásd klasszikus költészet! Micsoda borzasztó apparátussal és vehemenciával tanították, amíg péppé nem rágicsálták s végül lesöpörték a katedráról, hogy helyet adjanak új kontextualitások dekonstruktivizmusának, mert például legalább 200 filológiát végzett közeli ismerősöm közül meg tudom zsibbadó lábujjaimon számolni azokat, akik esténként televízió helyett Vörösmarty- vagy Kisfaludy-szövegekben gyönyörködnek. Sajnáltam volna, hogy erre a sorsra jusson Chaplin meg Harry Baur, meg Jean Gabin, meg Greta Garbo.

De lám, hosszú víz partot mos; olvasom egy filmesztétikai szemlében, hogy például Magyarországon, mint még több országban is, iskolai tantárgy lett "a mozi", és méghozzá nemcsak leendő filmesek, avagy jegyszedők, mozigépészek és pénztárosnők számára, hanem általános középfokú műveltségre pályázóknak. Szerintem ugyan egyszerűbben megoldható lenne ingyen mozijegyekkel régi művészfilmekbe, de nem rám tartozik. És különben is, hogy lenne akkor a hírlapi filmrecenzensből egyetemi tanár? De ez még semmi, van újabb tantárgyjelölt. Ezt a dolgot úgy hívják, hogy *Weblog*, rövidítve már: blog. Abból áll, hogy a blogger készít magának egy blogoldalt, és: "A műfaj szembetűnő formai jegyei: az álnév, a dátumozott, mintegy naplószerű bejegyzés, a szövegbe tűzdelt hivatkozás, a link és a mellé illesztett kép vagy akár mozgókép és hang... esetleg beírja mindennap, hogy nem csinálok semmit, ma hasmenésem volt, de nem szép látvány, de elképzeltem, szemből függőlegesbe fordul a kamera, és felülről veszi, ahogy a retyón ülve az égbe sikoltok. Mindenki belelát a számba."

És már ennek a műfajnak is vannak alműfajai, változatai, sőt egyetemi tanárai, tudorai és házikölteői! Például (idézi *Barta Judit*, akitől a teljes e tárgyra vonatkozó értesüléseimet szerzem, HVG XXVI. 8.) Petőfi Gameboy +i c. verse: *csendben ignoréra tettelek / nekem ne emesgézz / én rád nem pingelek / nem izgat, ha visz a split / remót vagy nekem / nem vagy itt / én ezen a csatin op vagyok / ha kell társaság botokat hozok / nem banolok / nem klinkelek / csak csendben ignoréra tettelek+++"*. Ami szemlélteti, hogy fűzfajankó poézisét a világháló lesz csak képes szárazra vonni, és megszabadítani tőle a nyomtatott lapokat. Már a tévézés bővebb elterjedése óta megfogyatkoztak a szerkesztőségeket bombázó grafománok kontingensei. A *mai hazai* költészetnek új korszaka következik: csend és méla nyugalom honol majd a szerkesztőségekben, hiszen az exhibicionista, magamutogató, írhatnám polgár rájön: sokkal több lehetőséget ad a megtárulkozásra a világháló, amelyen ráadásul interaktív módon lehet belekotyogni a lét megnevezhetetlen borzalmába... mert sokkal inkább az internet, mint a semmi... mint a nyet.

POMOGÁTS BÉLA

Dávid Gyula Reményik-díjához

Dávid Gyula munkásságának elismerése a Reményik Sándor emlékének szentelt szép plakettel olyan ünnapi tiszteletadást jelent, amely nem csupán a díjazott érdemeit ismeri el, hanem felhívja a figyelmet arra is, hogy az erdélyi magyarság, az egész magyarság számára milyen ösztönző példát adhat egy alkotó munkában telő élet és maga egy erdélyi magyar értelmiségi magatartás, amelyet mindig is a Reményik Sándor által megjelölt kisebbségi életstratégia: az "ahogy lehet" életstratégiája vezérelt és alakított.

Most kitüntetett barátunk ugyanis egész tevékeny életét és termékeny alkotó munkáját az "ahogy lehet" stratégiájához igazította: vállalta a közéleti cselekvés kockázatát, elviselte a gonosz hatalom megtorlását, újra tudta kezdeni a munkás életet, el tudott vonulni a könyvtári csendbe és helyt tudott állni a kulturális közélet fórumain. Volt könyvkiadói szerkesztő, ösztöndíjas tudósjelölt, egyetemi tanársegéd, aztán egy teljességgel ártatlan, pusztán a tiszteletadásra szorítkozó temetői megemlékezés miatt börtönök és munkatáborok rabja, hosszú éveken át, majd kiszabadulva kétkezi munkás, a nagyhírű Kriterion kiadó kolozsvári műhelyének szerkesztője, végül a kolozsvári Polis kiadó vezetője. És közben irodalomtörténeti, magyar-román kapcsolattörténeti tanulmányok és könyvek létrehozója, igazi tudós, akinek munkásságát az erdélyi magyar irodalom- és művelődéstörténet egy egész fejezete őrzi és mutatja be.

Dávid Gyula tanár, szerkesztő, könyvkiadó, közéleti férfiú, az én nézőpontomból mindazonáltal elsősorban kiváló filológus, akinek szorgos munkája által az erdélyi és az egyetemes magyar irodalom történetének igen sok "fehér foltja" telt meg valóságos élettel. A filológus, akárcsak a pedagógus, maga is a "nemzet napszámosa": hatalmas munkát végez el, egy kultúra múltját tartja rendben és ezzel egy nemzet jövőjének alakításában vállal felelősséget, és persze éppolyan ritkán részesül elismerésben, akár az, aki nemzedékek oktatója- és nevelőjeként tevékenykedik.

Az igazi elismerést valójában azoknak az önálló könyveknek, általa szerkesztett kiadványoknak, szakmai folyóiratokban megbúvó tanulmányoknak és megsárgult lapú újságokban rejtőző kisebb-nagyobb írásoknak a sokasága adja, amelynek a filológus gyűjtő, rendező és alkotó munkája során születtek. Dávid Gyulának mára egy kisebb könyvtárat alkotnak ezek a könyvei, kiadványai. Olyan tudós, és az olvasók figyelmét is felkeltő műveire gondolok, mint a hetvenes évek elején megjelent Jókai-kismonográfia, a Mikó Imrével közösen készített *Petőfi Erdélyben* című kiváló összefoglalás, a *Tolnai Lajos Marosvásárhelyen* című hasonló vállalkozás, a *Találkozások* című tanulmánygyűjtemény, amely a magyar-román irodalmi kapcsolatok múltját tárja fel, vagy a nemrégiben Csikszeredában közreadott *Írók, művek, műhelyek Erdélyben* című kötet, amely igen sok érdekes, nem egyszer elfeledett irodalomtörténeti eseményt és összefüggést világít meg, és olyan erdélyi irodalmi intézményekről porolja le a feledés porát, mint amilyen a negyvenes évek elején Dél-Erdélyben megjelent Havi Szemle című folyóirat volt, amely egy magára hagyott és szétszóratásra ítélt nemzeti közösség magatartásának erkölcsi követelményét szolgálta — "ahogy lehet".

Folytathatnám a könyvespolc böngészését, klasszikus magyar írók kiadásaival, egy kiváló erdélyi magyar kritikatörténeti szöveggyűjteménnyel, egy irodalomtörténeti tankönyvvel, irodalomtörténeti dokumentumok kiadásával vagy éppen olyan román nyelven megjelent munkákkal, amelyek az irodalmi komparatisztika területén végeztek úttörő munkát. Nem teszem, hiszen aki átnézi az utóbbi néhány évtized erdélyi magyar filológiai irodalmát, az igen gyakran találkozik Dávid Gyula műveivel. Ezek a művek már régóta beépültek a magyar irodalomtörténetírás és irodalomkritika mindig is érvényesnek maradó korpuszába.

Most azonban nem a bibliográfiai szemlének van az ideje, hanem az ünneplésnek: egy kiváló és bátor tudós köszöntésének. Dávid Gyula egy előadásában, amelyet Nyirő József "szellemi" hazatérése alkalmával tartott Székelyudvarhelyen 1993. októberében, arról beszélt, hogy "az ünnep (...) *nemcsak annak szólt, akiről szólt*, hanem önmagunknak. Múltunk egy-egy tükördarabkáját tartottuk magunk elé..." Igen, Dávid Gyulát köszöntve és ünnepelve is vele együtt hajtunk fejet egy nagy közös ügy előtt. Ez a közös ügyünk: az erdélyi irodalom, a magyar irodalom és ezen túl az erdélyi magyar megmaradás. Ennek a közös ügynek az elkötelezettségében, szolgálatában — és igazságában köt össze bennünket az ünnepelttel a barátság és a szolidaritás.

A Kráter Műhely Egyesület nyilatkozata

Wass Albert Díjak

A Kráter Műhely Egyesület a *Wass Albert Terem* átadásával nemcsak emlékezni, de végre állandó otthont teremteni kíván az írófejedelem emlékének. Wass Albert éppen 59 éve e napokban, 1945 telén hagyta el Buda ostroma után Budapestet. Végleg. Ő már nem térhetett vissza. A család mezőségi, vasasszentgothárdi házát és kertjét is elpusztították és értékeit széthordták.

Mi most, a Kráter Műhely Egyesület felhatalmazásával és megbízásával otthont adtunk annak a nagy írónak, aki nem teremthetett újra otthont Kárpát-medencei hazájában.

A Wass Albert Terem létrehozásával, író- és vendégasztalának beállításával, a rendelkezésünkre álló muzeális értékek állandó kiállításával, olvasótermünkkel nemcsak emlékezni akarunk Wass Albertre, hanem olyan légkört kívánunk biztosítani kortársainknak és a fiatalságnak, amelyben közösséget, közösségeket vonzó szellemi központot teremthetnek mindazok, akik élnek és élni kívánnak a XX. század nagy magyar írójának emlékével. Ugyanezen az ünnepi alkalommal adtuk át a bronzplakettel és pénzjutalommal járó *Wass Albert Díjat* azoknak, akik munkásságuk egy jelentős részét az író népszerűsítésének szolgálatába állították. 2004. évi *Wass Albert díjasok:*

Adamikné Jászó Anna — nyelvész, a nyelvtudományok kandidátusa

Benkey Ildikó — a Magyar Rádió riportere

Beyer László — könyvtáros, kutató

Haklik Norbert — író, publicista

Szakács-István Péter — író, irodalomtörténész

Szutor Ágnes — népdalénekesnő, tolmács *A Wass-terem megnyitása:*

Beszédet mondott Szászfalvi László ref. lelkész, országgyűlési képviselő, a Keresztény Demokrata Fórum elnöke és Turcsány Péter Kölcsey-díjas költő, KME elnök.

A méltóság ösvényei

>>>>> *folytatás az 1. oldalról*

kölcsönös szeretet és megértés gyakorlatává. Az emberiség további (egyelőre máig vezető) útjának mérlege sikertelen ebben a vonatkozásban. Ám Jézus ettől még a megtestesült terv és szándék. Jézus a világtörténelem igazságérzete. Emberi személybe sűrített feltétlenség, mindazzal együtt, amit Madách tollán s a 2000 éves keresztény történelem más mélabús hitvallói és vértanúi sorsában a végtelenül kínos homoiusion-viták jelentenek.

Mert a nevezetes fix pont a hit, és nem a dogmák. A tabukat nem Krisztus állította, hanem a hiúság és hatalomvágy földi, gyarló, kikerülhetetlen emberi szerkezetének csapdái. Gyanakvó vallásgyakorlatok különben nem nagyon férhetnek össze a szeretet parancsával. S bűnt bűnösen üldözni nem lehet. Jézus a Jópásztor — ám nyája sosem volt és sosem lesz a nyájszintre redukálható emberiség.

A jézusi életmodell és a jézusi magatartásmodell két, egymástól teológiailag el nem választható, ám az élet gyakorlatában a kétezer év végére V alakban távolodó irányt képeznek. Az egyik az örök, meg nem kérdőjelezhető erkölcsi példa (akár az életed is áldozd a hitért, a közért, segíts az elesetteken stb.) — másik, hogy tartsd oda a másik arcod, meg hogy dobd vissza kenyérrel. Ez utóbbi nem az alázat próbája, hanem az életveszélyes kiszolgáltatottság önpusztító apátiája lehetne csak az egyetlen, akkori, konkrét isteni demonstrációtól elszakítva. Ez hapax legomenon — egyszeriség! Az isteni, tökéletes maximum felmutatása — így nem kelti a követhetetlenség érzetét az emberi lényben.

Bennem például öregségemre tudatosult, hogy alkatom ellenére már nem vállalom és nem tanácsolom. És annyi minden, Muszadag, Auschwitz, Gulág, Recsk, Duna-csatorna, Malenkij-robot után nem tartom elképzelhetőnek, hogy az emberiség égi támaszt kereső részének igazságérzetét még egyszer az őskeresztények olthatatlan mártírium-szomjjal táplált, genocídiumokat, tömegkivégzéseket vállaló mazochizmusára lehetne redukálni. A jézusi életmodellben ott van az is, hogy "kötélből ostort fonván, kiűzé őket a templomból"... Kapisztrán például keresztesei élén erre koncentrálhatott Nándorfehérvárnál.

Ez viszont nem hapax legomenonja a krisztusi életszemléletnek. Minden azon múlik, hogy a földi életet mindennek: magának a hitnek, az üdvözülni akarásnak alapszínterét is nem akarjuk egészen átengedni a gonosznak. Zrínyi Szigetvárnál erős hittel, "Jézus! Jézus!" kiáltással vetette magát a végső küzdelembe. A barbárság megújuló allegrói közepette a lelki szegények és testi szűkölködők végső, mennyei, de emberi jelszava is ugyanannyi.

EGYED PÉTER

Madonnák, porban

regény (részletek)

Hazatérés II

Az Úr 1273. évében vagyunk. Kisgyermekének kezét szorongatva, fiatal asszony kapaszkodott felfelé Cortona szűk kis utcácskájának kövein, a ferences kolostor felé. Az őt fogadó gvárgyánnak az asszonyka elmesélte fájdalmas bűnét, és arra kérte, hogy ott maradhasson vezekelni.

— Mi volt a bűn? — kérdezte Stichler kíváncsian. (Ő volt a mesetár és a nagy kombinátor.)

— Hát azt sajnos most sem mondhatom el — mondotta a plébános szomorúan.

Az őrmester leintette Stichlert.

— Ő mesél, ti meg hallgassatok.

Padre don Pierino folytatta.

De a gvárgyán Atya nem hitte, hogy ez a felajánlás — bármennyire is merész és megható — hosszú életű lehet, ezért azt mondotta: Lányom, túlságosan fiatal és szép vagy te ahhoz..." Ezek a szavak mélységes lelkiismeret-furdalást váltottak ki a fiatalasszonyban és úgy szólaltak meg benne, mint sorsának a bosszúállása. De mégis megbízott az isteni parancsban, amely őt Cortona felé irányította és erőt vett pillanatnyi gyengeségén. És Margit — mert a későbbi Szent Margit volt az a fiatalasszony — hitében megerősödve ismét visszalépett az útra. Közben két kegyes cortonai hölggyel, testvérpárral — nevük Raniere és Marinaria Moscari is találkozott a fiatalasszony, akik megerősítették elhatározásában. Megérkezett tehát Margit a Berardu kapu szomszédságába, kisgyermekének, Jakabnak a kezét fogván, az anyai óvó és védő szeretet túlcsordult a szívében. A két hölgy is felfigyelt a sugárzó arcra, amelyről áradt az emberszeretet, és valamilyen meglepő erő közvetítette a hit üzenetét, a hitét, hogy egy váratlan és különös szellemi újjászületés következik. — El kell mondjam maguknak, kedves katonák — tette hozzá a plébános, akinek már megenyhült a félelme —, hogy a történetet egy híres festő, Evaristo Baracchi is megfestette, s arról is látszik, hogy mennyire cortonai történet ez, a mienk. Csak ezen a vidéken ilyen világítóan tiszta az ég, virágzó mandulafákkal és a béke olajfáival, amelyek a lelki megújulást is megidézik. Ott van a domboldalon Szent Basilio égi kápolnája, ott töltötte később Szent Margit is, visszavonulva és bezárkózva e földi kalandjának utolsó kilenc évét. A híres képen — tudják, nálunk semmi nem számít, ami nincs megfestve — az égre kirajzolódva még ott vannak a gyönyörű cipruslombok, a keleti dombokon pedig kirajzolódik a felkelő napnak a trasimenói tavon visszaverődő fénye. Ez is csak itt van a világon. Margit még világi, paraszti ruhákban van, mert csak három év múlva, 1276-ban veszi majd fel a ferencrendiek ruházatát. A szereplők hite és elszánása, a kis Jacopo ártatlansága áthatja a történetet, amely mintegy értünk lüktet.

A fiatal plébános befejezte az üggyelbajjal, Evaristo Baracchi százszor is megfigyelt képére hagyakozó meséjét. Ismét visszatért a félelme, nem attól, hogy ilyen együgyűre sikeredett ez a történet, hanem hogy a katonák valamilyen teljesen más dologra vártak. Gondolta, hogy akár egykét pofont is lekevernek neki, mivelhogy most már ürügyük is van rá. Semmilyen emberi tapasztalata nem volt. Nem, ezek a katonák csendben, révedten hallgatták, és szemükbe — erről nem tudhatott a kis fiatal plébános — lassan visszatért valamilyen látvány, látásképesség. Hiszen mindent szürkévé mosott a sok bomba meg a gránát, meg az iszonyú kilátástalanság. A halál torkából nincs visszatérés, akire egyszer kifolyt valaki más szeretett lénynek a vére annak a haláltusájában, annak — igazából — nincs visszatérés. Pauleit szólalt meg:

— Megértem, hogy amit én nem értek ebben a történetben, az valahogyan az Istenhez kapcsolódik.

— Meg Jézushoz — tette hozzá a plébános.

— Igen, a Jézushoz — mondta utána a katona. — De higgye el, Atyám, ott, ahonnan mi jövünk, ott nem volt Isten. Egy egész várost, Cassinót, porig bombáztak, meg hát a kolostort is, hiszen tudja. Egyetlen német katona sem volt benne, azok csak az után költöztek be. Én végig csak azt mondogattam, hogy elég lesz nekem a bizonyossághoz az, ha egyetlen kutya vagy macska túléli, hiszen azok aztán tényleg ártatlanok. De nem élte azt túl senki. Nincs Isten. — És hogy nagyobb nyomatékot adjon a szavainak, Pauleit belőtt egy sorozatot a fák közé, arra a helyre, amelyikről azt gondolta, hogy ha a partizánok vagy a brigantik éjjel is követik őket, csakis ott lehetnek.

A plébános megrettent és átölelte a reszkető menyasszonyt. Megint megszállta ugyanaz a félelem, hogy akármit mond is, akárhogy viselkedik, meg akárhogy viselkednek ezek a nyugodtabb percekben, a vége úgyis halál lesz. Mintha megérezte volna, hogy mi történik, Waetzold szólalt meg:

— Ne törődjön vele, Atyám, csak bolond szegény. Hamarabb halunk mi meg, mint maguk. Inkább meséljen még valamit.

— Nem lehetne egy kis tüzet gyújtani, vagy akár egy kis fényt?... Maria magánkívül van már, meghasadhat a szíve. Kérem, könyörgök.

— Azt az egyet nem lehet. Ha megtesszük, egyenként szednek le bennünket a honfitársai. De nem hasad meg a szíve. Túlságosan fiatal ahhoz, hogy meghasadjon, mondja meg neki, hogy sajnáljuk, de nem tehetünk másként. Inkább meséljen még.

— Mesélek, de hát csak ilyesmiket tudok.

— Nem baj az, Atyám, értünk mi a képekhez. Fél Olaszország legszebb képei vannak itt mögöttünk egy gépkocsi-konvojban. Hogyan lett Margit szent? Miért kell maguknak annyi szent.

A plébános elgondolkodott. Ilyen kérdést még a konventben sem hallott. De rájött arra, hogy ezt a dolgot végül is, magának is el kellene magyaráznia.

— A festményekből az derül ki, hogy Szent Margitot igen korán magukénak tartották itt a környéken. A bal karját már igen korán az emberek feje fölé tartja, uralkodik. (Hirtelen mintha megvilágosodott volna az elméje. Hát persze, a cortonai erdőben kellett neki megvilágosodnia. De valóban úgy érezte, hogy lát, hogy megfényesedik. Igen, Szent Margit és az összes szentek Krisztus helytartói. Ilyen egyszerű ez.) Van egy olyan kép is, amelyiken a Szent a szíve fölött tartja — egy kis miniatűrön — Cortonát. Ez egy titokzatos város, alul van egy nekropolisz, az etruszkok, ez a kihalt nép van ott lent, néha visszajönnek az árnyaik, megbetegítenek, néha nagyobb bosszúálló Personna király halott népe. Kiárad a tó, megdöglenek a halak. Mindenféle betegségek meg dezoláció jön ránk. Csak Szent Margit tud segíteni. A háborúkban is pusztultak el a cortonaiak, de a járvány meg a vész mindig félelmetesebb volt, mert nem lehetett tudni, hogy meghalunk e mind. Azután meg a sok szörnyű temetés meg a levertség, nehezen kapta vissza a nép az életkedvét. Csak Szent Margittól lehetett azt visszakapni.

— A döghalál, abból jövünk, a bajtársaink hullabűzéből. Soha nem lesz már más szagom — szólalt meg az egyik a sötétből.

A pap jobbnak látta a történetet folytatni.

— Vannak Szent Margitnak olyan ábrázolásai is, amelyeken bíbor cipőben jelenik meg, mint a királynők. Ami már azt jelenti, hogy uralkodik a hölgyek lelke felett, mint a legszentebb asszony. Aki mégis, helyi, innen emelkedett ki, azt hiszem, ez nagyon fontos (ezt már csak úgy maga elé mormogva mondta a kis plébános, mint aki megint és itt jött rá valamire). És persze, fogják a köntöse szélét, mint a Jézus Krisztusét, mert tudják, hogy a szent asszony a szívükbe lát. És lassan egyre több körülötte az arany, annak a bizonyságaképpen, hogy a csodatevő jellege erősödik, hogy megerősödik az emberek hite általa. Ugyanakkor a Szent lassan beköltözött Szent Ferenc hatalmas templomába, amelyet Illyés Testvér épített az 1200-as évek közepén, és ahol Margit oly sokat imádkozott. És hordozta a keresztjét.

A plébánosnak elcsuklott a hangja, amikor hozzátette:

— És ahonnan maguk elhoztak bennünket.

De megint jobbnak látta gyorsan foly-

tatni, annál is inkább, mivel akkor figyelt fel arra, hogy Maria Giuliana kezét arcához szorítva édesdeden alszik az ölében.

— Jóllehet semmije sem volt, Szent Margit kórház építésébe kezdett, Cortona Urának, Uguccio Casalinak és Madonna Daibellának az isteni segítségével. A kórház ma is megvan és a Gondviselő Szent Mária nevét viseli. Enzo Olivastri képén Margit, testvéreim — kockáztatta meg immár a plébános —, Margit a Krisztus szenvedését hordozza, egy olyan embernek az alakja, akinél együtt van a porbasújtottság és az életerő, a bűnbánat és az emberszeretet. De az is tetszhetett a cortonaiaknak, hogy Margit igencsak gyakorlatias hölgy volt, akinek a számára...

Halk szavait távoli robbanás szakította félbe, tompa dubbanások.

— Kézigránátok — súgta Schenk. — Jäger, körkörös védelembe megyünk, tárazzátok be a nyomjelző lövedékeket, meg annyi gyújtógolyót, amennyi még van. Elő a lángszórót. Jobban ismerik a terepet, úgyhogy a sötétség az ő pártjukon van, a tűz meg a mienkben. Próbáljuk meg felgyújtani őket előbb, mert akkor még

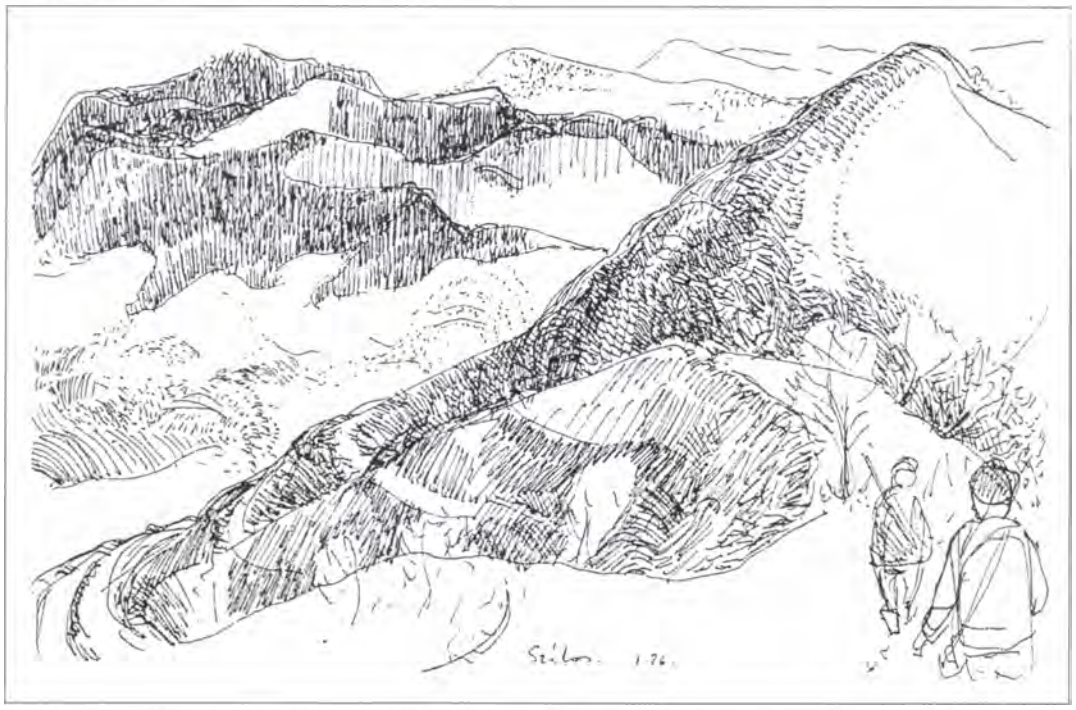

van esélyünk arra, hogy kinyírjuk őket. Tehát: az első jelre lángszóróval kezdünk.

— Stichler, a megafonba végig mondjad, hogy, ha folytatják, megöljük a menyasszonyt meg a papot.

De nem került sor erre, a zaj éppen olyan hirtelen halt el, ahogyan feltámadt. Hallgatták ők is az olasz erdő száraz neszeit hajnalig. Senki nem mert aludni. Körülbelül két óra telt el, amikor megint elkezdődött a csetepaté, ezúttal azonban sokkal komolyabbnak tűnt a dolog: a puskaropogásban — jól ki lehetett venni, hogy nem szabványfegyverekből lőtték — nehézgéppuska-sorozatok vegyültek, aztán egy 37-es páncélelhárító szólalt meg. Az őrmester feszülten figyelt és egyre az óráját nézte. Lassan elkezdett világosodni. Schenk hirtelen parancsot adott az indulásra. A szolgálatvezetővel csak azt közölte, hogy huszonöt kilométeres út vár rájuk, aztán pedig harcállláspontot kell elfoglalni a Monte Castel Giudeo alatt, a Passo Cerventosa fölött, meg hogy oldaltámadásra kell felkészülni. A plébános és a menyasszony ismét ott feküdtek egymás mellett, pokrócokba csavarva a kocsi fenekén, az előző napi átlagnál mégis valamivel nyugodtabban. A történet valahogyan kezdte egybekapcsolni őket. Már nem hitték, hogy *egyszerűen* lemészárolják őket. Lehet, hogy Szent Margit mégis megérkezett, és hogy valamiképpen mégis többek mint túszok?! És persze az is meggondolkoztatta őket, hogy miután megitta konyakját, a szakaszvezető is ott hánykódott mellettük, hol nyitott, hol csukott szemmel, soha nem tudták eldönteni, hogy éppen mikor alszik.

Alig két óra telt el, és már ott is voltak. Ekkor jöttek rá arra, hogy az őrmester milyen jól választott. A Cerventosa szorosán át egy olyan magaslatra értek, ahonnan gyakorlatilag három völgyet láttak be, s az egy aknavetőjükkel és az MG-34-es meg a Solothurn repülő-géppuskával egy századot is nyugodtan vissza tudtak volna verni. Schenk azonban nem ilyen támadástól tartott, ő inkább attól félt, hogy a vidéket nagyon jól ismerő karabélyosok kerítik be, és szabályosan, egyenként *kivadásszák* őket egymás közül. És nem volt kétsége afelől sem, hogy kivel kell kezdeniük: vele. Axmann nem lett volna rossz helyettes, de nagyon lassú volt már, azért, mert *Axmann alig látott*. A többiek pedig annyira hozzánőttek egy-egy fegyverhez, hogy gondolkozni is az gondolkozott már helyettük. Bármilyen furcsa, itt agy már nem volt. És hogy még jobb legyen, a magaslati ponton szabályosan kiképzett raj-harcállláspont volt, csak be kellett költözni és a kocsit álcázni.

De a menyasszonnyal egyre nagyobb bajok voltak. A szája szélén megjelent valamilyen ideges rángás, és a testén is apró görcsök futottak végig. Tudta, hogy amennyiben nem sikerül belediktálni valamennyi cukrot meg kálciumot, rövidesen visszamehetnek Cortonába, orvosért, azt is csak akkor, ha Maria-Giuliana nem kap rekeszizomgörcsöt meg légmellett. De még volt valami, amit a férfi Otto Schenk tudott, azt, hogy a menyasszonynak például jót tenne egy kis tisztálkodás. Odament a paphoz, és a legtárgyilagosabb hangján elmondta neki, hogy mit kell megmagyaráznia Maria-Giulianának: amennyiben eszik egy keveset, beveszi a kálciumtablettákat meg a glukózt, iszik egy kis vizet, akkor délután elmennek majd tisztálkodni. És még azt is kilátásba helyezte, hogy maximum egy héten belül megtarthatják az esküvőt. Padre don Pierino alighanem sikerrel járt, szorongatta a menyasszony kezét, győzködte, simogatta. Az meg egyszer-kétszer megrázta a fejét és majdnem elkezdett megint sírni, ámde a vőlegény nevének az emlegetésére — Franco-Matteo —, ezt a nevet többször is hallották emlegetni, megenyhült. Bár nem ez a helyes kifejezés: miután elmondtak jó néhány imát és a végén a Miatyánkot — Otto Schenk életében először gondolt arra, hogy talán mégis van Isten —, Maria-Giuliana arcán megjelent egy céltudatos, szinte komor vonás, és az őrmester tudta, hogy számíthat az együttműködésre, de hogy a legénység közé egy hidegvérű gyilkos is beköltözött. Oda is sétált Stichlerhez, aki soha nem riadt vissza egy kis mellékes munkától, és megparancsolta neki, hogy ezentúl egyetlen alapfeladata van, az, hogy a menyasszonyt figyelje, és alkalmasint tegye meg a szükséges lépéseket. De az őrmester nem a Stichler oldalán lógó, mindig kibiztosított P 38-asra gondolt, határozottan nem.

Ezek után a menyasszony magához vette azt, amit kellett. Hagyták, hogy magukban eszegessenek a pappal, ők pedig berendezkedtek. Elméletileg belőtték mind a három kis völgyet és néhány száz méteren becserkészték az erdőt, leraktak egy csomó taposóaknát, meg kikötöttek jó néhány kibiztosított fáklyát, arra az eshetőségre, ha netán éjjeli látogatót kapnának. De Schenknek volt egy sokkal vidámabb terve is. Látván, hogy még mindig nem állt össze az a különítmény, amelyik őket befogja — el tudta képzelni, hogy most válogatja ki a vőlegény és az őrgróf családja a megfelelő embereket —, el volt szánva arra, hogy csapatát megjutalmazza valamivel. A régi jó embereit, akár a régi jó időkben. Meg is kérdezte őket, hogy vállalkoznának-e egy kis délutáni fürdésre meg mókára, amire a kis fonnyadt arcok úgy, de úgy felderültek!

A kora délutáni órákban aztán teljes sebességgel visszafele indultak a tópartra. Schenk mindig kiválóan tudott a másik fejével számolni, s a napnál világosabb volt a számára, hogy csak egyetlen helyen nem fogják őket keresni aznap délután: a trasimenói tó partján, ugyanott. De az is világos volt a számára, hogy a visszautat nagyon gyorsan, és egy másik úton kell megtenniük, mert éjjel, vagy legkésőbb hajnalfele már rajtuk lesznek. De miért nem vonult az őrmester a leggyorsabban,

>>>>> *folytatás a 6. oldalon*

>>>>> *folytatás az 5. oldalról*

minden kitérő nélkül egyenesen északra? Tudta, hogy egy ekkora egységgel már nincs esélye a helyi lakossággal szemben, mint ahogy a német reguláris erőkkel sem nagyon kívánt találkozni. Sokszor látta, hogy Kesselring hadkiegészítői semmit sem szeretnek jobban, mint Monte Cassino ejtőernyőseit meg páncélgránátosait. És még azt is tudta, hogy a Henschel fenekén, egy odaforrasztott páncéllap alatt olyasvalami lapul — és nem is egy —, amiért mindenki a fejüket venné, de az a bizonyos dolog elég ahhoz, hogy még az unokák is elit iskolába járhassanak. Nem arany volt, nem. Végeredményben az őrmester úgy gondolta, hogy ha a partizánokhoz ragadva vonul vissza úgy százötven kilométert — de Castiglion Fiorentino-t, a Firenzei hadiutat messze elkerülve — ésszakkeletre, akkor nagyjából nyitva lesz az út Tirol (*Gau Tirol!*) felé. Ott meg már őt várta a családja, a jegyese, meg a hegyei.

Szinte ugyanabban az időben értek a tópartra, és ugyanoda. Persze, hogy tele volt már nyomokkal, egy-két csizma is akadt azok között, de az is látszott, hogy a halászok is rendben bevégezték a munkájukat. Most azonban a raj két legjobb lövészét, Jaegert és Stichlert hagyta a parton és a Henschelt is alaposan leálcázták a fűzfák alatt, nehogy azoknak valami aknavető vagy páncéltörő akadt volna a kezükbe. De Schenk továbbra sem hitte ezt. Azt persze megint parancsba adta nekik, hogy amennyiben lövöldözésre kerül a sor, folyamatosan és tagoltan mondják a megafonba, hogy: abbahagyni, mert ha nem, megöljük a menyasszonyt. Beugráltak a bárkába, és ugyanúgy az orrba ültették Maria-Giulianát — igen magas orra volt ezeknek a tavi halászbárkáknak, valami nagyon régi forma lehetett —, a papot meg középre, felemelt karral. Merthogy megint arra kellett gondolni, hogy azok — ha a fegyvereseiket nem is szedték össze még — keményen látcsöveznek.

Így hát beeveztek, méghozzá eléggé messzire, a feltámadó első hullámok mögé. A katonák — szinte parancsra — alaposan meg-meghúzogatták a kiváló olasz konyakot, majd visszanyomták az evezőt, levetkőztek és beleugráltak a vízbe. Az őrmester azért intett Pauleitnak, hogy a géppisztolyt a ponyva alatt óvatosan-rejtve fogja rá a papra. Mielőtt ő is beugrott volna, a tőle telhető legkedvesebb hangon azt mondta a menyasszonynak: nem azért jöttek ide vissza, hogy ők fürödjenek, hanem azért, hogy Maria-Giuliana is megtisztálkodjék, úgyhogy vetkőzzön csak le, senki nem néz oda, és csobbanjon bele a vízbe, mosakodjék. A menyasszony összerázkódott, de aztán kiegyenesedett, Schenk úgy látta, hogy menni fog a dolog. Így hát ő is beugrott, hogy végre felejtsen el mindent. Mélyen lebukott, minden pórusán kezdte átengedni a kissé homokos, halízű, egyébként elképzelhetetlenül lágy vizet. Hirtelen mintha csattanó hangokat hallott volna, s azonnal tudta, hogy nagyon nagy hibát követett el, majdnem jóvátehetetlent. *Azok* már nem látták Maria-Giulianát! Amikor felrugaszkodott, csak a Solothurn gyors sorozatait hallotta, meg a szünetekben megismételt felhívást. Nincs még veszve minden — gondolta. A menyasszony — elég nagy testű lány volt — ott vergődött, próbált fogózkodni a bárka oldalánál, mellette ott volt Waetzoldt meg Axmann is, Kriegsmann is közeledett.

— Nagyon óvatosan kiemelni — kiáltotta. — Padre Pierino, segítsen! — Pauleit, állítsd föl a lányt az első ülésre, és ne hagyd mozogni, meg öltözni!

De a dolog végül is azzal oldódott meg, hogy — valószínűleg Maria-Giuliana is rájött arra, hogy miről van szó —: igen közel a halál, a szüzessége meg úgyis és *bizonyíthatóan* megmarad — így tehát vonakodva bár, de ott állt az elülső padon meztelenségében felmagasodva. Közben Kriegsmannt és kissé tovább Seilert is felszedték, akik persze nem a ruháikhoz, hanem a fegyverekhez kaptak. És akkor megint megtörtént az, ami kisebb léptékben, a Delius őrnagy halála előtt. A komoly kis szemek csak Maria-Giuliana formáit nézték: széles lábfejét és erőteljes, ámde nem vaskos bokáit, amelyek mégis elvékonyodtak egy kissé a lábszára felé, hogy aztán megvastagodjanak, és kissé mulatságos térdeit a nevető gödröcskékkel, aztán az izomzatot szépen megmutató combokat, majd meg azt a feneket, amelytől felhördültek ezek az elkínzott kisemberek, a göndör, üde gyapjút az erős szeméremdombján, hasát, amelyet akár meg is lehetett volna simogatni, közepében az oly kedves kis köldökkel, a hátnak a nemes ívét, a bimbóktól hivogatóan összerántott vad melleket. Azon felül már nem láttak, mert a fekete haj harangja kezdődött. És volt egy másik harang is, amelyik hol csilingelve, hol óriási zendüléssel megszólalt minden katonában.

Az őrmester ébredt fel először, felmarkolta és felmutatta a menyasszonyi ruhát, majd óvatosan Maria-Giuliana kezébe helyezte. Az utolsó hullámokkal partra futott a bárka, egyenként és egymást fedezve elkezdték magukra húzogatni a gúnyáikat. Felöltözve szálltak partra, s amikor már senki sem látta őket, és ők sem egymást — lehajolt és — egy futó mozdulattal — Schenk megcsókolta a menyasszony kezét.

Waetzold visszaugrott a Henschel kormányához és lassan mindenki ugyanabban a menetalakzatban volt ismét a kocsiban, a pap és a menyasszony megint meglapult a katonák lábainál. Csak Axmann vérzett keményen, ahogy egymás között mondani szokták: "a nyolcadik, a hetedik helyett". Schenk intett Jaegernek, az meg visszajelzett, hogy forró, fekete, alvadó vér az a géppuskás lába száráról. A víz felfogta a célzott golyó erejét. Lassan indultak visszafelé az ismét leszálló alkonyatban, ugyanazt az utat tették meg viszszafelé is, a Passo Cerventosa felé. Mielőtt beértek volna a körletbe, Stichler leszállt és csak az ő általa ismert módon széthúzta, majd megint visszatekerte az egyik drótszálat. Amikor beértek kis erődítményükbe, Stichler intett, hogy fel kell kapcsolni az egyik fényszórót. A papot és a menyasszonyt középre helyezték, majd melléjük Axmant, egy ponyvára. Aztán az ismert jelekkel rámutatott a kézifegyverekre. Mindenki elővette a rohamkését. Majd megint az arcára intett. Az éles erdei fényben elkezdtek borotválkozni. Amikor befejezték, a katonák kisuhintották ingeiket, felöltötték, úgy-ahogy rendbe hozták a ruházatot, nagy nehezen visszahúzták a csizmákat. Csak a kispapot és Maria-Giuliana arcát világította már meg a tompa fény. A sötétben akkor különös csörömpölés kezdődött el, mintha vastartályokat cipeltek volna egymás mellett. Tompa kongások, vas zaj. Néhány pillanat múlva egy rövid horkantás, állat zaja lett volna? Vagy valaki cigarettára gyújtott? — aki még látta, így ítélte volna meg az ellobbanó fényt. Árész vasai megzörrentek a Passo Cerventosa fölött.

Ekkor Padre Pierioni különös dologra lett figyelmes. Mintha száraz kenyér reccsenését hallotta volna, azután meg azt — ámbár az idegen, vasízű nyelvet nem értette —, hogy valaki kenyér után kiáltozik. Nem rettent meg. Még attól sem, hogy úgy érezte, valaki táncol mellette a tisztáson. Azután meg valaki nevet, hosszú, elhaló sóhajokkal tarkítva, aztán meg kacag, majd mintha egy sikoltó női nevetés keveredne a rekeszizomig lenyomott ordító férfi-hahotába, aztán megint az éles, tikogó-sikongó nevetés, majd megint az egyre mélyebb, elképzelhetetlen terjedelmű és hosszúságú hahota, ami néha átcsap horkoló ménló-röhögésbe. Há-há-há-há-hááá... hi-hi-hi-hi-hiii---hhähhähhäh-hähhhähh-hihhihhh-hähh ähhähhähhh... Nyerítés. Még azt is tudni vélte, ki nevet így a katonák közül. "Ez lenne a sátán?" — gondolta, de csak összefonta a kezeit és vitézül imádkozott tovább. A harmadik — úgy tűnt neki — mintha kaszálna, hosszú léptekkel kering körülötte, suhog a fű és spriccel valami a kaszája nyomán. Még erősebben imádkozott Santa Margheritához. A negyedik volt a legkülönösebb. Felerősödtek a hosszú sóhajok, nem lehetett eldönteni, hogy férfié vagy nőé-e, egymásba fonódtak, aztán meg csak az hallatszott a jól megerősített kilövőállásban: *Mamma... mamma... mamma mia.* Az ötödiktől a vas sarkanytú hangját hallotta, mintha valaki vas sarkantyúkkal járt volna körülötte, pengtek a sarkantyúk és hullottak a pénzek. Még most sem rettent meg. A hatodiknál nagy fehér angyal bukott a szemére és úgy érezte, hogy földbe szegezik a fejét. A hetediknél már meg sem mert mozdulni, csak ész nélkül Maria-Giuliana keze után kapott. Az viszontszorította, és az ujjaival és a körmeivel elkezdte kapa-

>>>>>>>>>>

>>>>>>>>>>>>

rászni, mint egy ijedt kis állat. Árész kiegyenesedett és toronynyi veszett, szőrös, vad árnya ránehezedett a vidékre.

Golyó süvöltött át a fák között. Utána kemény, rövid sorozatok. Recsegtek és hullottak az ágak.

— Ezek nem azok — üvöltötte Schenk. — Gránátot, mindenki! Ő maga is elkezdett lőni a csak erre az alkalomra tartogatott M 7,92 MM/1944 híres rohamkarabélyából. Aztán a fák közé bekusztak a lángszórók sziszegő-zúgó vörös függönyei. Majd megint csak elcsendesedett minden.

Úgy érte őket a hajnal. Csak a kordit drapériái úsztak, lengtek, a tisztáson meg a fák között, hol egy-egy kis pamacs, hol a nagyobb felhők, gomolyogtak és körülvették a katonákat, akik továbbra is mozdulatlanul hasaltak a fedezékeik mögött. Csak Otto Schenk használta ki a lehetőséget, és a füstzárványok fedezéke alatt ideoda cikázott az erdőben. Aztán elborzadva látták, amint füstalakja — a hajnali pára miatt volt így — felmagasodik, és látták ijesztő, kifejezéstelen profilját is előtűnni a ködökből. Amint ott járkált a "nyomok" között, szinte első alkalommal, Otto Schenk is összerázkódott. Akárhogyan is próbált emlékezni, szinte semmi nem jutott eszébe a múltjából, egy békés reggel a pomerániai farmon, a tehenek meg a lovak csípős szaga a csűrben, ahol aludt. Nem sokkal több. Néhány roncs emlék a füstben és az elmúlás előtti csendes nyugalomban. De a jövő előtte volt, tisztán és mélyen világítóan, ahogyan egy Perugino-kék. Azt is tudta, hogy még 24 órájuk van az életben és ezen a tájon, ha csak... Azt is tudta, hogy ezek az éjszakaiak már nem a *marchese* emberei voltak. Kijutott a fák közül és intett az embereinek, hogy felegyenesedhetnek.

Don Pierino is kinyújtotta a kezét, és amibe az beleakadt, a kosár volt. Kitapintotta a kalácsokat, a sonkákat, süteményeket, és ott volt az az egy üveg bor is. A kosár mellett ott feküdt kendőjébe bugyolált fejjel Maria-Giulianna is; elaludt. Azon túl feküdtek a katonák, a fegyvereik mellett, már azt hitte, hogy mindenki meg van halva. De csak aludtak, mint a paradicsomban. Éppen mormolni kezdett egy kis zsolozsmát, amikor a tiszt mellé lépett.

— Menjen be az erdőbe, Atyám — mondta neki Schenk. — Él még ott valaki, vigye a kosarat is, etesse meg, majd mondja meg neki, hogy menjen el innen és vigye hírül az övéinek, hogy az éjszaka is készen állunk.

Aztán egész nap csak készülődtek, elkészítették a híres hármas csapdát.

Az alkonyatban Padre Don Pierino csak azt tudta megfigyelni, hogy távolról megint csattanások, meg tompa dubbanások hallatszottak. Hosszú, meg rövid sorozatok, aztán csend. Leereszkedett az éjszaka. Más nem lévén, lassan elkezdett dúdolgatni: "Szent Margit, ments meg engem / Szent Margit, ments meg *bennünket*, Ó, Szent Margit, ments meg ben- nünket." Beállt a tömött, éjszakai csend, a Passo Cerventosa fölött átölelték egymást és búcsúzkodni kezdtek a katonák, megsimogatták egymás összeaszott arcát. Majd ismét felvillant valahonnan egy 22-es gépágyú torkolattüze, s aztán a srapnelek tompa csattanásai, a sorozatok. Ekkor a távolból fojtott, búgó motorzúgás hallatszott, egyre jobban kivehetően közeledett a völgyön, aztán közvetlenül alattuk felerősödött, amint nekiindult a hegynek. Otto Schenk hosszasan nézte az óráját, majd intett Seilernek, meg a szeme sarkából Kriegsmannak, az meg Pauleitnak. Kibiztosították a fegyvereiket, de már nem fedeztek, felegyenesedtek, a motorbúgás felé fordultak.

Hatalmas kiáltozás, aztán meg nevetgélés hangzott el a Passo Cerventosa fölött, amikor a kis erdei úton megjelent a Horch. Két tökéletesen ép egyenruhába öltözött tiszt ugrott ki belőle. Kriegsmann kiáltott fel először: — Hiszen ez Grabowsky, meg Jendrichowsky. Aztán, ahogy a katonák is elsoroltak, hozzátette: — A sziléziaiak.

— Na jól van — tette hozzá Schenk —, hát akkor sikerült... az időzítés.

Előkerültek a konyakok, meg a *marsalák*. Hát csak látták volna azt a tombolást a dombtetőn. Az üvöltés, a sírás és a nevetés. Hogy ami nem lehetett, az mégis lehet. "Isten véletek, bajtársak, legyen néktek könnyű a fegyver. A plébános és a menyasszony összebújtak és eltakarták az arcukat, azt sem látták — mert nem merték —, amikor a sebesült Axmannt átpakolták a Horchba és helyette megjelent Kürtöss hadnagy. Akkor sem merték kinyitni a szemüket, amikor a Hanschel, majd a Horch is lefele indult a dombon.

Maria-Giuliana és Padre Don Pierino egyszerre csak azt vették észre, hogy egyedül vannak a tisztáson.

A kasseli hadi archívumban még annyit sikerült megtudnom, hogy a fent nevezettek nem szerepeltek soha sem a halottak, sem a sebesültek, sem az eltűntek névsoraiban. De még a hadifogoly-táborok listáin sem. A félsziget átadásával kapcsolatos okmányokból kiderül, hogy Ravenna után a két páncélos még áthaladt egy-két útzáron. Kürtöss hadnagy 1945-ben egyszer felbukkant szülőfalujában, az erdélyi Christianban. (Ezt a község egykori híres patikusától, Bruno Motzan úrtól tudom — de ez egy más történet.) A veronesék és bellinik eleddig nem kerültek elő.

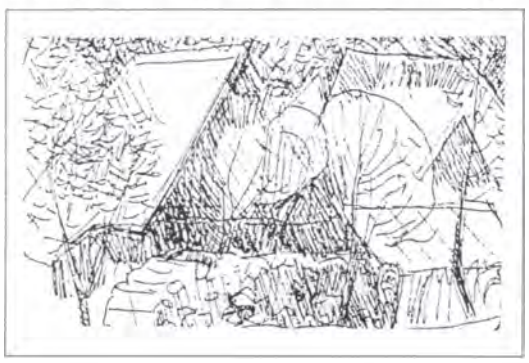

LÁSZLÓFFY CSABA

Emlék- (vagy grafit)töredékek

1.
túl megnyomtam a ceruza hegyét
ropogva törik porlik a grafit

így készül ma le- és megtörni valakit
a vallató (az a szemét)

"örök reszketés ez a nyár"
nem mondja ki apám (de kár!)

durván törlöm hessegetem
úgyis csípi a szemem úgyis
kupán ver — mondják hogy ilyen
a bánat(!)
le-lecsúszik
grafittól maszatos kezem
a képzelgés a vallatásról húsig
hatol belém pedig hát szívesen
távol tartanám magam attól
ki védtelen de
önmagával szembe úszik
ilyenkor

a végtelenbe

2.
Egy macska ásító
(bajuszos) szája

s lám a százéves
tordai dalárda

a Jenő bácsik molett Marcsa
nénik
nagyapám összevissza-
ragasztott szemüveggel
hallgat (a sérve vérzik)

a lerben sül egy tepsi málé
"az a tiszta
gyönyörű hang
mint a Katalin nagymamáé"
szól Jolánka kissé mogorván

még fújja a dalárda
Tordán

a vének szája
ma a rang

2003. június 26.

Hűség

Betűt vetek. Ágyat vetek.
Üzöm a megnevezhetetlent,
és várom a megfejthetetlent.

Neved kitartó. Az álmom nem.

2003. június 29.

Két opus ellentétpárra

(fugato)
Az élmény megsárgul, elporhad.
A látomás épen marad.

A szem-tér már-már megnyugtatóan
üres.
Ekkora szabadságba nézni
kínos és rettenetes.

(croce)
Izgalom és tülekedés volt;
állati, emberi —
ösztön s remény.
A Föld számára nincs kockázat,
mozgása csupa nagyvonalúság
s erény.

2003. június 29.

SERÉNY MÚMIA 253

ha majd minden rabszolga nép jármát megunva olajra lép

szerkeszti: Fekete Vince 2004

BORSODI L. LÁSZLÓ

Triptichon

Dr. László Imrének

1.
Szike szisszen,
vér buggyan.
Kiterítnek.
De halkan.

Fehér köpeny,
ha surran,
éltem vagy csak
álmodtam?

2.
Fénnyel, éjjel
összekötsz —
infúzió,
ha csöpögsz.

Megfeszítnek
altatók.
Mellém szegülsz:
zuhanok.

3.
Nyugalomban
a testek.
Napok, órák
gennyeznek.

Nem bánt a csend,
ha hagyom.
Te takarj be,
Irgalom!

Csak falak

Mióta várlak!
Hány millió éve!
De csak csendfoltok
az utakon, a kőpadlón.
Halként úszik az éjszaka.
Mosolyom nincs.
Nincs gesztusom,
tekintetem.
Ajtómat ne keresd!
Csak falaim vannak.

Feléd

lépteidből az út
összerakható még
de arcod mint a kő
és szétfreccsen az ég

Fél-

Egymásba futó
fél-
mon-
datok;
fél-
ig
szólt
sza-
vak.
Megtalállak,
ha
elhallgatlak.

Valami

Valami
moccan —

kiolvad
a tájból
a tél;

görcsbe rán-
dulnak a fá-
k, kövek;

árnyra
kelnek
az utak.

KOVÁCS R. JÓZSEF

Az végekről

Déli harangszókor
török fekszik velünk
félholdat nem látni
fölemelt Istenünk

Hol a fehér zászló
a vársánc a mart
falak omlottak ránk
és keresztünk takart

Haranghintán szólal
az élő és a holt
délutánra marad
a hol-volt hol-nem-volt

Szürkület száll lassan
forgóra bársonyra
nem emlékszik senki
szablyás karácsonyra

Áll a csipke-torony
címer helyén óra
pálmaág-hitünkből
ennyi vált valóra

Egymástól kérdezzük
meddig tart a béke
farkasszemet néz a
kezdet és a vége

Hiáballada

(amely a végéről is olvasható)

Előre-hátra
hinta tájba
elmerülsz télbe
fürdesz tejbe
fejelsz vajba
vajon hiába
hova lettél
hová levél
ne engedd előre
a halál, a pőre
mégis bunda
az a bunda
ki-be tanakodtam
meg is megmondtam
véges rég
réges vég
fordítottam
megpróbáltam

Epitáfium

Mennyei kürtök
hangja fölöttem
Fekete tükrök
közé kerültem

Fenyőévfolyamkép

Lebontott fenyők
Tűlevélropogás
Gyantakönnyek
Zsindelykiáltás
Fenyőpintylárma
Tobozrianás

Rügytemetőkben
Üdvözítő csillag
Fenyőfélszben
Barlangillat
Méregzöld
Anyaföld

Styx menti dal

dr. G.N. J.-nak

Fekete hímzés, fűzfakönnyel varrt
Fejünk fölé hajlik a Túlsó Part

Lángbimbó a némán fénylő gyertya
Csonkjához húz Kháronnak ladikja

Tárt ablakon távozik a lélek
Akár sietős betyárlegények

Túl a Styxen faragnak az ácsok
Meggyűjtják a koporsóforgácsot

J. SZONDY GYÖRGY

Holt víz

A tavasz nem hozott semmit.
Virágoznak a fák, leveleik megnőnek,
minden szirom gyönyörűséggel ragyog,
majd elfújja őket a szél.
Sorban álltunk, a víz majdnem ellepett —
három tűz kínozott, és hullám borult
minden átkozott testre.
Ha felismerted volna őket,
nem kerültél volna erre a helyre,
ebek közé, holt macskák körül.
Bántuk, hogy elszórtuk a maradékot,
és örültünk a bánatnak —
hát ne maradjon örökre testemben a lelked,
a csöndet figyelve, elkerült a zaj,
és senki nem szólt, haladjanak kérem,
a tavasz nem hozott semmit —
amott számtalan illatos virág pompázik.

Árkok lettek a tornyok, és ott fönn,
egymás szemébe néztünk, majd
lehunytuk szemünk,
és ugyanazt láttuk,
de annyira mindegy, hogy fáj.
Majd kimegyünk a rétre,
és kinevetjük a színeket,
szaladunk egymás nyomában,
a fák mellett,
harminc sing magasan,
arcunk fehér, mint hó a csúcsokon,
rá visszatér majd a felhők karcolata,
és minden szín a sugárral.
A közelben leszek, hogy megkaphassalak,
és eléggé távol, hogy képes legyek
megtartani téged —
szenvedést váltunk bűnre,
és kínt adunk örömért.
Madárdal, édes a fülnek,
szirmok ragyogása, kedves a szemnek,
álmodunk vasárnap,
és megelégedünk kenyérrel,
hát ne maradjon örökre testemben a lelked,
a Nap lenyugszik, virágoznak a fák,
leveleik megnőnek, minden szirom
gyönyörűséggel ragyog,
majd elfújja őket a szél.
Pihenjél, pihenjél, pihenjél.

Ne mozdítsd el a Napot,
ne mozdítsd el a Holdat,
engedd fújni a szelet, ahogy megszokta ő és mi.
Hadd szóljunk valami ellen,
valami ellen tán valamiért van,
vagy csupán jólesik.
Vendég nincs a közelben, de
engedd csapra verni a hordót,
az embernek munkája szájáért van,
a gyémánt karcolatlan marad.
Átölelnek a tenger hullámai —
hunyd le a szemed, ha sérti a víz.

NAGY KOPPÁNY ZSOLT

Naplórészletek

— férfikollégáknak —

Élni Eszterrel nem könnyű. Alapjában véve közönséges nő — én mégis vele.

Eszter szeszélyes, túlfűtött, frigid, mohó és durva. Anyai, kemény, unalmas. Máskor érdekes. És gatyafeszítő. Mint mindenki más. Eszter egy tucatnő.

Az egyetlen nekem.

Eszter nem mos, nem főz és nem takarít. Mindezeket én végzem el. Sokszor meg tudnám ölni, miközben ezeket végzem, mert csak ül... hever... olvas... tévézik... Felveszi a ruháimat, zoknitáramat is minden lelki probléma nélkül használja. Eszébe sem jut, hogy olykor kimossa őket. Ha elfogy a tiszta, rám néz, és megkérdezi, nem számonkérő, hanem rosszabb, közönyös hangon:

— Van egy póló?

— Lesz — csikorítom a fogam, mosóport szórok a kádba, beáztatom, kimosom, kitisztálom és kitekeregetem, közben kétszer hívnak, á, nem lehet, nem tudok lemenni, dolgom van, muszáj megcsinálnom, igen, holnapra, jó, mulassatok jól, bassza meg, aztán mosogatni kezdek, mert már nem fér a kagylóban. Esztert méltóságunkban sérti ("Engem méltóságunkban sért"), hogy nincs sem mosó-, sem mosogatógépünk, hogy én még mindig kézzel végzem mindkettőt.

Nálam él, fekszik és kel, reggel ágyba kéri és kapja a kávét, s tüzet sem adhatok neki, csak már meggyújtott cigarettát. Meg sem köszöni, mert ez természetes. ("Ez csak természetes.")

Gyakran fáj a feje, másszor meg menstruál. "Örülj, hogy megjött", és én örülök. ("Jól meg kéne verni", mondta egyik barátom, aki boldog párkapcsolatban él.)

Eszter elmondta nekem, hogy szánalomból jár velem. "Mert olyan szerencsétlen pofád van — magyarázta kedvesen —, nem is kellenél másnak. Örülj, hogy szerethetsz."

Néha viszont, mikor mérgemben elkeseredem, vigasztal. "Egyszer majd nagy ember leszel; akkor leszek ám büszke rád!" És naponta biztat, hogy legyek már híres meg nagy ember.

De én csak hiába igyekszem. Túl sokat mosogatok el a nagy emberré válásra szánt időből. Hja, ha ezt megértené, mélázok el gyakran, mikor a kávét főzöm.

Eszter nevet olykor, mikor én nagy ember akarok lenni.

"Kicsi ember nagy ember", nevet és előrehajol, s pólóm alatt látom a melleit rezegni a nagy kacagástól.

"Igen, de nagy bottal jár", mondom, és belegyömöszölöm a botot.

"Nem is olyan nagy", kacag, a szemébe nézek, kék tó, tiszta tó, ennyi látszik benne, de hogy ezt miért teszi, az nem. Utána megint csak meggyújtom neki a cigarettát.

Eszter ugyanakkor egy ringyó. Csak az ég tudja, hányszor s kivel csalt meg. A szemem előtt is gyakran. Ő ugyanis diáklány. Előttem kitartották, s használat után a kedves, őszülő férfiak feleségei mosták ki a ruháit. Némelyikük lakást is bérelt neki. Ahol egyedül élt. Most nálam lakik. Albérlő vagyok ugyan, de azért nálam. Azért e "tulajdonosi szemlélet", mert én rakom helyre a rugókat abban az ócska ágyban, hol életünk fele folyik.

Sokszor meséli, hogy iksznek milyen lakása, meg pláne ágya volt. A szeme sarkából figyel (a szemem sarkából látom) ilyenkor, hogy még meddig feszítheti. S ha igen, elmondja azt is, hogy az egy dolog, hogy én hoztam neki egy szál rózsát, de ipszilon egyszer harmincat hozott.

Bólogatok, cigarettázom. Vérszemet kap, tovább játszik. Hogy tudom-e, hogy ő nem bírja az italt? Tudom, felelem gyanútlanul. No, ha igen, akkor tudjam meg, hogy ő olyan italokat ihatott volna, amilyeneket én még csak látni sem fogok soha. De neki nem kellett. Mert nem bírja.

És sóhajt.

Ilyenkor elmegyek otthonról, kicsit nagy ember lenni. Vannak — bár egyre kevesebben —, akik között annak érzem magam.

Aztán hazamegyek, s ő vár, újabb adalékokat szolgáltat sötét múltjából, miközben felszolgálom a vacsorát. Vigyázz, mondja, mert akár meg is ölethetlek. Aztán megint nevet. (Rengeteget nevet.) Ilyenkor eszembe jut, hogy tényleg, és megáll kezemben a vajas kenyér kenése. Ha egyszer elkapnak? Ha kilép a múltjából ("A múltam — sóhajtozik néha) egy sötét alak, s tíz centiről fejbe lő?

Megéri nekem?

Tovább kenek, aztán kitöltöm a teát. "Miyen tea ez?", kérdi. S tudom-e, hogy ha ő bírta volna az ekte ("az ekte", mondja) fekete teát, mennyit ihatott volna?

Egyszer ráöntöm az egészet, Isten engem úgy segéljen.

Gyakran elmegy. Dolgozom éjjel, mikor megérkezik. Kipirult arccal, mint Störrné. Reggel új illatot fedezek fel rajta. Tudom, hogy Gucci. Vagy Kenzo. Vagy mi. Nekem csak Calvin Kleinra telik. De az már eleve rossz, mert unisex. És egy igazi nő... "Egy díva!"

Eszter ugyanis egy díva. ("Én egy díva vagyok.") Elég homályos a díva-fogalma, mert szerintem nem az. "A te díva-fogalmad homályos, hülye", érvel ilyenkor, és le vagyok győzve.

Ha szégyent vallok az ágyban — mert bizony néha megesik —, megpuszil, és azt mondja: "Nem baj, én így is szeretlek." Az így is-t a kelleténél jobban hangsúlyozza. Jövök hát a nyelvvel.

Az én nyelvemet használja, még ilyenkor is.

Ha már itt tartunk, el kell mondanom, hogy bizony sokszor másként is játszik velem. Például végignyal olykor, mikor soványan az ágyon heverek. Odafordulok, kezdenék rámászni. Érzem, hogy gerjedek, lecibálom róla a zoknimat, mert szeretem látni a lábujjait. Ellök, duzzog, aztán megint végignyal. S eszelősen kacag. Elbizonytalanodom. Leáll. Ekkor megragad, magára húz. Mire felállnék, újra ellök. És így, sokszor, egymás után. Aztán mikor már megunjuk — a farkam meg én —, akkor újfent magára ránt. "Gyere, gyere, ahhh..." mondja, de közben száraz a hüvelye, s akárhogy is kínlódom, a hőmérő már nem veszi be az újabb ugratást. Valahogy mégis benyomorgatom, kezd jó lenni, mire ő: "Olyan durva vagy", s a nyakamba harap. Mozgok, élvezem, szerelmes szavakat suttogok. Ahogy kell. "Szeretlek", mondom, s ilyeneket. "Mondd, hogy szeretlek, te kurva! És hogy szétbaszol! Üssél meg, verjél, csapj a fenekemre!" Mondom, nem sok meggyőződéssel, mert már sokszor mondtam, s még mindig itt van a nyakamon a lába, mely teljesen ép testében folytatódik. De azért mondom. Rá is csapok olykor. Ez a legkínosabb, félek, hogy túlságosan megütöm, persze éppen ezért sosem eléggé. Nagyobbakat csattintok. Eszter szeme felakad, valahol máshol van, nélkülem. Meggyőződésem és lökő mozdulataim veszítenek ritmusukból és erejükből. Félrelök, maszturbál. Rágyújtok, heverészek. A földre hamuzok. Eszter nyög, ellöki kezem s fejem is, mikor próbálkoznék egy kicsit. Második cigaretta. Eszter visítva élvez mellettem, keze a csiklóján rángatózik. Aztán elernyed, üveges szemmel néz, és megint azt mondja, hogy így is szeret.

Egyszer a csiklóján fogom elnyomni a csikket.

Eszterrel rettenetes sétálni. Több okból kifolyólag is. Egyrészt állandóan kommentálja az öltözékemet. "Ízléstelen vagy", mondja. Ha zakót veszek, sznob vagyok, és valószínűleg késdobálóba akar menni. Ha pólót és dzsekit hozzá, akkor szakadt, és biztosan színházba megyünk. Másrészt állandóan bámul. Ez a legidegesítőbb az egész Eszterben. Felnőtt nő, huszonkét éves. És mégis tátott szájjal szokott bámulni. "Miért bámulsz tátott szájjal?", ha megkérdezném, azt mondaná: "De hiszen én nem bámulok tátott szájjal!" Pedig dehogynem. Megfordul a jobb autók után, amelyekben újgazdag honfitársaim száguldanak egy, az enyémnél szebb jövő felé. Ha katonát lát, bámulja. Izomtrikós fiatalembereket szintén. De nem csak úgy egyszerűen, hanem hosszan, és még miután elhaladtunk mellettük, akkor is visszafordul, és — bár néha hál' istennek megbotlik — sokáig néz utánuk. De arca nem fejez ki semmit. Tényleg hülye volna? — gondolom, és visszarángatom, a karjánál fogva. Legalább egyszer kapnám el a tekintetét, amint lopva rám veti. De nem.

Csak bámul.

Persze, mindenki félreérti. Disznóságokat kiabálnak neki, el sem mosolyodik, csak visszanéz, megint. Tűzbe jönnek,

>>>>> *folytatás a 10. oldalon*

>>>>> *folytatás a 9. oldalról*

"Megbasznánk!", kiabálják neki, és én süllyedek el. A kis zakómban. Vagy pólómban, fehér ingecskémben, gyatra izomzatom felett és alatt. És nem tudom már, ő visz sétálni engem, vagy én őt. És azt sem tudom már, jobb volna-e elengedni a kezét, vagy röhögtessem magam tovább azzal, hogy fogom.

Mint egy lehullani kész körte, úgy érzem — bizony — magam. Hallom, hogy röhögnek. Engem. Hogy milyen mamlasz vagyok. A saját kezem fogta nő mellettem kajtat félre.

Nem tudom elengedni a kezét...

Eszter sokat beszél. Mégsem fáraszt, soha. Unalmas apróságokat mond, de nagyon tisztán képzi a hangokat. Az o betűi fergetegesek. Örülök, hogy megadatott nekem: láthatom. Hogy láthatom, miként képezi az o betűt. A nagy O-ról nem is beszélve. A nagy, hosszú Ó-t már meg sem említem. Igaz, azt máskor mondja, de ha éppen nem játszik velem, meg tudnám enni ilyenkor.

Gyakran megállok a nagytükör előtt. (Eszter piros ajakrúzzsal ráírta, hogy BORHESZ, de ezzel nem bizonyított semmit — és lemoshatatlan.) Kis, piros pötytyöket, fehér foltokat keresek magamon, valami duzzanatot, a vérbaj jeleit, ilyesmiket. Persze, nem találok semmit. Még nem kaptam tehát el. De lehet, hogy már két éve éces vagyok. Mióta velem van. Vagy ma kapok el tőle valamit, mikor kitudja honnan hazajön.

Viszont ő nagyon féltékeny tud lenni. Kétszer kapott sírógörcsöt valami vörös hajszálért, amelyet állítólag a kabátomon talált. "Jó, tegyük fel, hogy igen, de akkor hogy került pontosan a kabátomra?!", érveltem, mire ő tovább sírt, s megint elvesztettem a játszmát. Harmadszor megpofozott, pedig hajszál sem volt. Elrohantam, a barátaimmal akartam inni.

De már nem voltak barátaim.

Lassan koptak le mellőlünk. Mert Eszter gyűlölte őket, és lépten- nyomon szidta. Azért talán, mert túl okosak voltak hozzá képest, s mert szerettek engem. Ha együtt voltunk, egyfolytában pofákat vágott, s rugdosta a lábam az asztal alatt, hogy menjünk már. Ha csak nem mentünk, akkor flörtölni kezdett velük, s ekkor sürgősen távoztam, magammal vonszolván hunyorgató arámat. Azt hitték, féltékeny vagyok, kinevettek. Aztán megunták, hogy mindig lelépek, s ha hívnak valahová, örökké dolgom van. Kapcsolatom velük mára már formális. S ebbe nem fér bele a búfelejtő együttivás.

Egyedül ittam hát a kapott pofon után, s egy idő után éreztem, hogy hazamegyek, s kidobom a kilencedikről. (Nem mindig jön fel a meleg víz. De ha feljön, fenn van. Lassú víz, mely partot mos. Eszter melle alatt egyre mélyíti az árkot. Öregszünk.) Végül az lett, hogy örültem, hogy egyáltalán hazaértem, egész éjjel hánytam, ő pedig aludt, és reggel utálkozva elment.

Tudom, hogy nem fájna neki, ha kidobnám. Vagy csak egy félóráig. Utána már találna mást.

Ki kellene dobni.

Így, hogy leírtam s elolvastam, milyen, erős vágyat érzek, hogy kidobjam. Én egy mamlasz férfi vagyok, az, igen, úgy látszik. Nemsokára hazajön. Illatosan, vidáman, talán betegen. Ki fogom dobni. Esküszöm...

Remélem, lesz elég erőm hozzá. De az is lehet, hogy egy mosollyal levesz a lábamról. Hiszen ő tett férfivá, még ha ilyenné is. De ez nem számít: a felejtés füve fog kinőni utána, az istenit! Erős leszek. Nem mosogatok, le fogja vetni szépen a zoknimat, a pólómat, s mehet. Nem érdekel. Úgy kidobom, mint a pinty. Vége, bébi. Mehetsz, mondom majd neki, s elfordulok, nehogy nézni tudjon.

Béla és a virágok

Bélát mindenki jóindulatú, csendes fiatalembernek ismerte a városkában. Öreg néniknek segített csomagot cipelni, összekapkodta a földre hullt aprót, és hiánytalanul visszaszolgáltatta azt az ügyetlenebb és öregebb vásárlóknak, s minden bizonnyal élen járt volna ülőhelyátadásban is, ha a városkában honos lett volna a tömegközlekedés ezen válfaja.

Közelebbi ismerősei azt is tudni vélték, hogy Béla világképe igen érdekes módon áll össze, és nem nélkülözi a nagy világvallások egyetlen, a filantrópiával kapcsolatba hozható tételét sem. Ezek a tételek, miután újra és újra összevegyültek egymással a Béla fejében, egy reggel újabb ötlettel álltak elő, melynek véghezvitelét Béla egy percig sem halogatta.

Betért az első virágárushoz, és nagy halom rózsát vásárolt, majd igen súlyos terhét a legközelebbi parkocska egyik padjáig vonszolta.

Nézzük meg Bélát — néhány képkocka erejéig — akció közben!

Béla *(padon ültéből felugorván az első arra tipegő anyóka elé siet, kezében egy szál piros rózsával)*: Keziccsókolom! A szebb jövő nevében tessék elfogadni tőlem ezt a szál virágot!

Anyóka *(csodálkozik, szemeibe könny szökken, a virágot keblére szorítja)*: Jaj, édes gyermekem, jaj aranyos lelkem, áldjon meg a jóisten...

És így tovább, a hála hangjai még sokáig visszhangoznak a padra elégedetten visszatelepedő, nyakigláb Bélánk fülében.

De nézzünk meg még egy jelenetet, mert ahány virág, annyi reakció, mondhatnánk.

Béla *(padon ültéből, satöbbi)*: Keziccsókolom! A fiatalok és idősek egymásra találásának és egymást megértésének nevében tessék elfogadni tőlem ezt a szál virágot!

Másik anyóka *(nem tipeg, hanem megy, és kicsit megijedni látszik a virágszál-suhogtató Béla közeledése láttán)*: Hagyjon békén, fiatalember, jaj, menjen már! *(Majd gyorsít, és rémülten hátra-hátrapillantva szaladni kezd.)*

Bélánk arcán semmi változás, hacsak annyi nem, hogy most már határozottan látni véljük rajta a megbocsátó szeretet kisugárzását, és a világ minden emberét kebelre-ölelni akaró vágy makacs (és kissé bárgyú), hívogató mosolyát is.

Béla *(sóhajt)*: Hja, különbözők az emberek, sőt, akár azt is mondhatnánk: ahány virág, annyi reakció... Bizony, a nehéz élet bizalmatlanságot plántált az emberek szívébe, s lám, beh nem könnyű megküzdeni vele! De nem baj, hagyományt csinálok piciny szokásomból, leszek Jézus, a kövér Buddha, és még Mohamed, a próféta is leszek én! De addig visszaülök erre a padra, és várom a következő öreg hölgyet. *(Visszaül a padra, és úgy tűnik, a következő öreg hölgyet várja.)*

Nézzünk meg még egy jelenetet, hadd lássuk, sikerül-e Bélának beírnia magát a városka sajátosságait, tradícióit összegyűjtő és leíró, s a helyi napilap kultúrrovatának szerkesztője vezette nagykönyvbe.

Béla *(padon ültéből felugorván, ajkára a lehető legszélesebb mosolyt felerősítve, virággal hadonászva elindul a következő, szemüveges, szigorú tekintetű — minden bizonnyal nyugdíjas tanárnő — áldozat felé)*: Keziccsókolom, az emberek egymást jobban szeretése és a szent világbéke nevében tessék elfogadni tőlem ezt a szál virágot!

És bár elfelejtettük jelezni, hogy a hűvös tavaszi időjárás miatt Bélán egy összecipzárolt nagykabát is van, mely a felugrás következtében hirtelen szétnyílik, az olvasó és a néző mégis nyomban rájön az e ruhadarabbal asszociált hétköznapi bűnök egyikére, amikor meghallja a néni visítását:

Néni *(visít)* : Segítség! Perverz! Szatír! Rendőőr! *(És e négy szó további ismételgetése, változó sorrendben és hangfekvésben.)*

Hagyjuk most magára kicsit Bélát és a nénit (aki közben krétaporon edzett jobb keze öklével a Béla szőrös mellkasát — mely a ragyogóan fehér ingen is áttetszik — püföli, míg másik kezével a virágot — a Béla mancsából való kicsavarása után — csapja, többször is, támadója kissé csodálkozó orcájába), és pillantsunk be a történetesen épp a park mellett magasodó rendőrségi épület főkapitányi dolgozószobájába, ahol a városka rendőrségének derék és közmegbecsülésnek örvendő parancsnoka éppen pipára gyújtana, ha pipája javában nem égne már, amiről annak szörtyögtetésével éppen meggyőződne, ha nem abban a pillanatban hallaná meg a dobhártya-szaggató visítást, melynek következtében a köz szolgálatán edzett lelkének erre fogékony hólyagocskái hirtelen vértolulást idéznek elő izmos nyaka fölött komoran veresedő fejében, a karja a kardját keresi menten, bizonyára az ősi reflex miatt.

A lerohanó legénység akcióját, mely nyomán Bélát a következő pillanatban a földre leszorítva, háta mögött összebilincselt csuklókkal láthatjuk, leírni aligha áll módunkban, mivel az olyan gyorsan történt, hogy a hű krónikás csak negyedré-

szét láthatván a dolgoknak saját hitelességét sodorná veszélybe, ha — agyafúrt módon kitalálva eseményeket — történetté formálná azt.

A következő jelenetben Bélát a fogdában látjuk szomorkodni, de ha valaki a lelkébe is belátna, megdöbbenve tapasztalná, hogy Béla lelkesedése továbbra is töretlen, s hogy az arcán gubbasztó szomorúságot csupán a bilincs erős szorítása okozza. Persze, ha valaki belelátna a Béla lelkébe, nem tudná letagadni, hogy azért a világkép összetevői kicsit felbolydultak, s így lelke üvege olyan, mintha homokos tengeri vizet kavart volna össze valaki fakanállal, de sejthetjük, hogy — mint minden jól elkészített homokos tengervíz — a Béla lelkiüveg-tartalma is hamarosan jelentős leülepedést mutat.

Míg Béla lassan ülepedik, pillantsunk át a fogda mellett helyet foglaló másik szobába, hadd lássuk, mi történik ott ezekben a pillanatokban.

Az idős tanár nénit láthatjuk, amint hadarva, a levegővételre szánt időt is megtakarítva és az élmény minél hathatósabb elmesélésébe belefektetve magyarázza a pipáját szörtyögtető kapitánynak a történteket. A néni nem láthatja, de mi igen, amint a kapitány jelentőségteljes pillantást vet a helyettesére, mely pillantást, ha hermészkedni akarnánk, valahogy így fordíthatnánk le: "Nem normális ez a nyanya", vagy "Meg van buggyanva a néni", de mindenképpen valami ilyesmi. Hiszen látták ők emberi jellemek millióin edzett szemeikkel már az első pillanatban, hogy ártatlan a földön nyögdécselő, megbilincselt kezű Béla (kinek a hátán — nyilván a nagyobb biztonság érdekében — egy jókora adag közrendőr is térdelt), és legfeljebb a hatvanas évek végén és hetvenes évek elején vitézkedő virágbetyárokkal — kiket a köznyelv hippiknek is nevezett — hasonlítható össze a veszélyességi hányadosa. (Izmai is alig vannak: csak otthon gyúrt, s csak megváltó-szerepre.) Ismerték is kicsit, mert autósok többször panaszt tettek már rá, amiért gyakran, a csúcsforgalom és az otthon gőzölögve várakozó leveshez rohanás idején Béla, mint egy mártír vagy mint egy szabadságharcos, egyik kezét feltartva megállította a forgalmat, a másik kezével pedig átsegítette az utcán az éppen ott és éppen akkor átkelni akaró nyugdíjasokat. Többször megrovásban részesítették, de amikor Béla az emberi jogokra és a szeretetre hivatkozva ezt kikérte magának, legyintve útjára engedték.

Ezalatt a kapitány (a kiszáradt szájú tanárnőt vízzel rendbe hozta, és erős karjaival az utcáig kísérte, nagyban fogadkozván, hogy megtorló eljárást foganatosít azonnal) azon gondolkozott, mit kezdjen a szabadság fogdában szomorkodó harcosával.

Miután a lelkére beszélni évek óta nem sikerült, viszont kisded játékai sosem tettek lehetővé egy tisztességes lecsukást, a kapitány reményvesztetten és csüggedten gondolt a következő percekre. Mert ki kell engedni, mielőtt újabb kiselőadás kezdődik az emberi jogokról és az esőerdők szörnyű és roppant gyors ütemű pusztulásáról, azt a fején — megelőlegezett bizalommal — átcikkanó nyilallás időben jelezte. Gyorsan telefonált hát a városka három virágboltjába, és megtiltotta, hogy Bélát a továbbiakban kiszolgálják, közben meg azon tűnődött, milyen paragrafusra hivatkozik majd a tajtékozva berohanó Béla kérdéseire választ keresésekor, meg azon is, hogy viszont a mezőn nyíló virágoknak megtiltani, ugye kérem, nem lehet, és hogy Béla agyafúrt emberszeretetének nem sok idő kell, hogy erre rájöjjön.

Legyintve kászálódott fel, bement a fogdába, levette Béla bilincseit, megrovásban részesítette, s közölte vele, hogy virágait a rendőrség — mint a közösség zaklatásának nem szokványos, de működőképesnek látszó eszközét — elkobozta, és

hogy azonnal takarodjon haza, és meg ne hallja még egyszer, hogy panasz van rá.

Mesénk e pontjánál Bélával és a rendőrkapitánnyal egyetemben mi is búcsút veszünk az Olvasótól, és csupán annyit mondunk még, hogy a történetnek semmiféle tanulsága nincsen, mert a történet igaz.

Harmadnapon

"Amikor a vadászsólymokat elengedik, akkor vigyázz magadra!"

Ezt a mondatot egy papírfecnire írva találtam, a tarisznya aljában, indulás előtt.

Meglepődtem, mert rég nem ért már semmi ehhez hasonló, érdekes meglepetés.

Nem tudtam, mit kezdjek vele, időhatározói mellékmondat, lefordítottam angolra és románra, nem volt értelme így sem, s mivel több nyelvet nem ismerek, az értelmezésnek ez a köre rövidre záratott.

Meg aztán a környéken — bár éltek vadászok — sólymot senki sem használt, tarisznyámat pedig sosem adtam kölcsön, csak jómagam férhettem hozzá, kulcsra zárt szekrényben volt a helye.

Kedvesemhez készültem, a hegyen túlra.

Sajt, kenyér, hagyma, bor, csomagoltam sorban, meg amit még vinni kell, kereszt, kés, kövek. A cetlit a tarisznyában hagytam, mindig hittem a cetlikben, s ehhez képest, mint már említettem, nagyon ritkán találok egyet-egyet.

Esett, amikor útnak indultam, térdig gázoltam a sárban, amíg az erdőbe nem értem. Vaddisznó-pocsolyában mostam le csizmám, a hold is kisütött végre, hűvös volt az erdő, ismerős, fekete mégis.

Hajnalig gyalogoltam, majd ettem és egy bokor alá heveredtem. Dél volt, amikor felébredtem, ebédnél elfogyott a sajt és a hagyma, szalonnát kívántam, nem csúszott a bor, kövér izzadtságcseppek gurultak végig arcomon.

A tisztásokat elkerültem, juhok legeltek ott, hatalmas kutyák őrizték őket, s a pásztorok botja még senkit sem mentett meg időben tőlük. Rosszindulatú, kemény, nagyszerű emberek éltek itt a hegyen.

Nem értek az erdei bogyókhoz, jobb, ha semmihez sem nyúlok, gondoltam. Nem ismerem a fákat sem, nem gyönyörködtet az avar. Láttam őzet meg vaddisznót, medvenyomot, favágókat, szénégetőket.

Intettem nekik, közelükbe egyszer sem mentem. Esteledvén fán fészkeltem el magam, ittam a bort, néztem a csillagokat, éhes voltam. Cigarettát sodortam, büdös volt, és nagyon jólesett.

Valamikor hajnalban leestem a fáról, nem tudom, hogyan, de talpra. Indultam tovább, bár erősen sántítottam, elszakadt egyik ínszalag a bokámban, megdagadt a lábfejem, minden lépésnél fájt. "Inszalag", nevetséges szó, mégis milyen kifejező. Pláne, hogy elszakad.

Nem sokat haladtam estig, kétszer is ettem, másodszor egy tisztáson, csak kenyerem volt már. A fűben kígyó feje villant, megharapta a lábamat, a még jót.

Elkötöttem, kiszívtam, de csak nem csináltam jól valamit, mert lassan feketedett minden, émelyegtem, s másnap hajnalig hánykolódtam a vizes fűben. Sasok köröztek körülöttem, de sólymok is lehettek, vagy varjak, a madarakhoz sem értek.

Nehezen indultam útnak reggel, a harmadik napon. Zsákomat, benne a cetlivel, egy vadalmafa (vagy körte, szilva, ki tudja) felső ágán hagytam, egy újabb, közönséges tisztás közepén.

Sokáig láttam, amint a szél lóbálja, még a fák közül is. "Valaki majd csak megtalálja, ha jár erre egyáltalán ember", gondoltam, s még egyszer rápillantottam.

Mikor már nem látszott, előre néztem, s tovább vonszoltam magam.

Volt még országút, poros, dűlő, szúrós füvű, szántás, jó szagú, emberek, kutyák, gonoszok, de végül megérkeztem.

KISGYÖRGY MIHÁLY

Keccer Péter

Keccer Péter nem tartozott a legszerencsésebb emberek közé. Nem potyogott ölébe a készen. Örökölni is alig örökölt valamit. Nyolcvan ár szántó, ötven ár kaszáló jutott csak örökségül a Péter birtokból. A nagyapjának jutott hetedrészt apja már csak ötödében kapta meg. A Keccer Péter csúfnevet viszont örökölték mind a ketten. Szégyellték is erősen. Nagyapja, amíg élt, nem vett soha tudomást az élcelődésekről. Sőt, büszkén viselte a nevét. Ő magyarázta meg neki, hogy a Keccer az tulajdonképpen Keddszer, azaz Kétszer Pétert jelent, s abban nincs semmi rossz.

— Ő a harmadik Péter Péter, a trónörökös — mutogatta büszkén az unokáját, az egyetlen fiút a Keccer Péter ágról. Valóban ő volt a Péter élet várományosa, mert úgy nézett ki, hogy szülei elfelejtették a régi intést, miszerint "gyermekből és cserépedényből sok kell, mert törékeny". A tizennégy évet már betöltötte, már konfirmált, mire öccse megszületett, aki János lett. Örökölte korán elhunyt Bedő nagyapja nevét.

— Úszott az örökség — jött haza sírva az iskolából, mikor megtudta, hogy testvére lesz, s bánatánál csak bosszúsága volt nagyobb, hogy mindezt éppen ő tudta meg a legutolsóként.

Nagy volt az öröm, hogy fiú van a Péter famíliában, s ez már nem Keccer. Pedig János alig maradt meg. Agyvérzést kapott születéskor, s a kórházi kezelés elvitte a Tanorok kerti telket is, a Bedő hozományt. Végül csak megmaradt, s Keccer Péter tudta, hogy elfelejtheti az egész "trónörökös" mesét. De erről nem beszélhetett, s nem is beszélt senkinek.

Szorgalmasan tanult, sokat kínlódott a románnal. Ő volt az első Keccer, aki már az óvodától román világot ért. Ha akart volna, sem segíthetett volna senki a tanulásban. Minek is tanulni. Csak nem fog pantallós úriemberféle lenni. Ilyen szégyent csak nem hoz a famíliára. De ha tehette, tanult, ahogy csak tudott. Ellátott tinót, borjút, disznót, mindent, csak hogy azután tanulhasson. Még a pipéket is meglegeltette szívesen, mert vihette magával a könyvet is ilyenkor.

A "domnisóra" tanítókisasszony rendkívül kedvelte. Sokat foglalkozott vele, s ő úgy megtanult románul, hogy apját lehívatták meggyőzni, hogy a gyermeket taníttatni kellene. Amiket a második Keccer mondott az uraknak, ha tudta volna, sem fordíthatta volna le. De nem is volt szükség rá, mert ahogyan gesztikulált, abból a domnu inspektor megérthette, hogy tudva nem nevel semmirekellőt.

*

Úgy adták kerekesinasnak, hogy őt meg sem kérdezték. Még áldomást is ittak szerződés fejében. De mikor meggyőződtek arról, hogy Gyöngyösi mester kucibálja a gyermeket, s még veri is, véget vetettek a tanonckodásnak.

— Valahogy csak lesz — mondta az öreg, és első s talán utolsó alkalom volt, hogy leültek együtt a kocsmába egy décire. Bizalmasan elbeszélgettek, de neki az volt a benyomása, hogy azért viszi haza a tanonckodásról, mert kell otthon a segítség, s nem azért, mert sajnálta a mestertől.

A kevéske föld termett valamit, olcsón lehetett bérelni részibe szántót is, de főleg legelőt. Szép borjakat neveltek, amit jó pénzért lehetett adni a konkárnak. De aki Galacra lehajtatta, az kétszer annyit nyert. Hamarosan kiderült, hogy Galacon munkalehetőség is akad. Hívták is a barátok, annál is inkább, mert ismerte a nyelvet. Konstancára, Bukarestbe is hívták később. Küldték a leveleket, hogy milyen jól keresnek. Telket, házat vesznek rövidesen. Még azok is boldogultak, akik egy szót sem értettek románul. Akadtak, akik onnan nősültek, vagy innen vittek feleséget. Még a vonatjegy árát is elküldték Péternek, csak hogy menjen. Ment is volna szívesen, de apja ellenezte.

— Egy Péter sem volt cseléd, s nem leszel te sem!

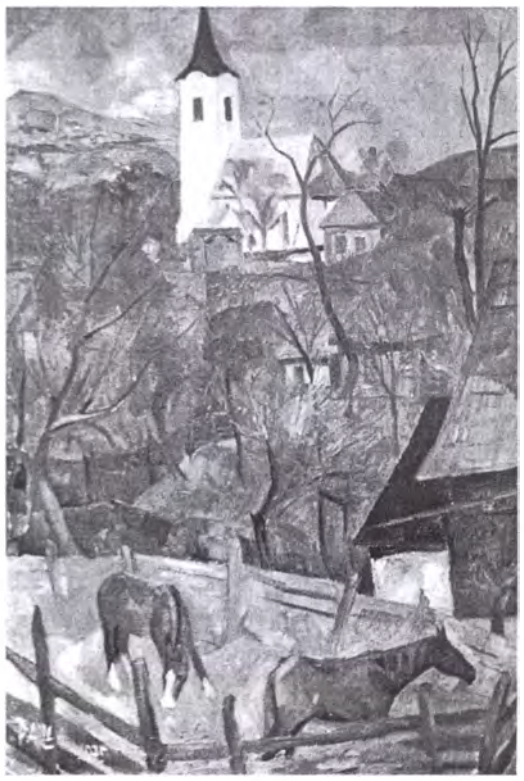

*

A sorozáskor tudta meg, hogy a szövőgyárba férfiakat is felvesznek, nemcsak szövőnőket. Hamarosan segédmester lehet, mondották a városi legények. Legnagyobb meglepetésére apja ezt nem ellenezte.

— Elkel egy kis pénz — adta kurtán beleegyezését.

Igazán meglepődött, mikor kiderült, hogy a faluból már járnak be asszonyok a fonodába is, a szövődébe is.

— Jöjjön csak velünk! Kilencven perc alatt beérünk a városba — mondta Bedeházi Dénesné —, legalább lesz velünk férfi es. S bizony, sokszor beletelt kilencven percbe is, amíg télen ösvényt vert a fehérnépeknek. Kellett sietni, nehogy lekéssenek. Jól fogott a zsebóra, amit az első fizetésből vett. Bent a gyárban rend s fegyelem volt. Nem számított, hogy faluról jön-e valaki vagy sem, a kezdés, az szent volt mindenkinek.

Még a szövőgyár fúvószenekarába is bekerült. A fligert választotta, s pár hétre rá már játszott rajta. Csak minden második héten járt el a próbákra, mikor délelőttös volt, de egy hónap múlva már ő is fújhatta a főtéren a promenádzenét. Titkon persze azt remélte, hogy megláthatja Vilmát is, mert a gyárban nem volt bátorsága megszólítani. De Vilma nem volt ott a vasárnap délutánokon.

*

Mire berukkolt, már szép summát gyűjtött meg a takarékon. A részvények is szépen gyarapodtak. Grenicsér lett, határvadász. A szentgyörgyi kaszárnyában adtak három kenyeret s egy kilónyi kolbászt. Brassóban már összegyűlt egy székely vonat. Majdnem egy napot cammogott Galacig. Ott a katonai gőzfürdőben megnyírtak mindenkit, és új ruhát adtak nekik. Utána számba vették a népet. Volt ott román, gagauz, orosz, ukrán, székely, meg egy pár galaci és besszarábiai német fiú. Ebből a keverékből állt össze a 12-es Pandurii ezred. Igaz, mindennap puliszkát adtak, de reggelre kaptak egy darab kenyeret is, s az ebédnél mindennap volt hús. A három év alatt csak nyaranta volt egy hónap szabadság. Ilyenkor meglátogatta munkatársait is a gyárban. Vilma két ágba font haja még mindig megvolt. Ismerősként köszöntek, s habár még most sem beszélgettek egymással, Vilma tekintetében benne volt a leplezett biztatás.

— Sej, nem a világ az a másfél esztendő.... — énekelte könnybe lábadt szemmel, de boldogan a bevonuló regrutákkal. Egy annyi már letelt.

A szabadság alatt a házhely is összejött. A bank szép kamatot fizetett, s a részvényekre is talált vevőt. Majdnem futotta a telek árát, és Veress Barabás elvárt a többivel. A Péter név jó garancia volt.

*

A szabadság után tetvesedett meg először. Annyi tetvet hoztak a bajtársak Besszarábiából, hogy csak úgy hemzsegtek. Ha szóltak nekik valamit, azt mondták, hogy csak a halott embernek nincs tetűje, az élőnek kell legyen. S ezt ők így is hitték.

Galacon annyi magyar élt, hogy még templomuk is volt. A református templomot a kikötő közelében könnyen megtalálta, s rendszeresen eljárt oda.

A katonaságtól még írt egy-két levelet, s kapott is a falubeli lányoktól, de nem biztatott egyet sem. Az itthoni szó kedvéért, a hírekért írt, egyre ritkábban és egyre kevesebbet. Pedig édesanyja rendesen beszámolt, hogy ki érdeklődik felőle, ki várja, hogy írjon.

Mikor munkára toboroztak jelentkezőket, elsők közt jelentkezett a vasúthoz, s olyan buzgón verte a sínszeget, hogy a szóldjából kigyűlt leszerelésig a telek elmaradt része.

*

Mikor először ment el vizitába Vilmáékhoz, a katonakiszolgált, házasulandó legény biztosságával nyitott ajtót. A család inkább keltette egy falusi család benyomását, mint városiét. Igaz, Szemerja akkor még nem volt Szentgyörgyhöz csatolva, s Szentgyörgy is legfeljebb mezőváros számába mehetett. Vilmáék sokan voltak testvérek. Az öt nővér közül ő volt a harmadik, s volt még három bátyja is. Az apóslévendő fiákeres volt, két szép hollófekete lóval, de amellett gazdálkodott is. A sógorok mind ipart űztek már, s a nagyobb lányok is kerestek a gyárban. De hétvégén a mezőre kellett menni valamennyinek.

Már a második vizitkor levejemurazták, s habár az apóslévendő szerint "a kaszajt nem derékban kezdik", az első kikérésre oda is adták Vilmát. Sőt, egy alkalommal huncut mosollyal azt súgta Dénes uram a Péter fülébe, "ha fazekat vesz, azt meg kell kongatni előre".

Bedeházán akkoriban nem vált a legény dicsőségére, ha más faluból hozott magának feleséget. Városi menyecskére pedig nemigen volt példa. Meg is fordultak utána, amikor végigment a falun. Miután kiderült, hogy kereső a gyárban, s a kapával sem bánik idétlenebbül, mint a bedeházi lányok, hamar lekerült a falu szájáról. Főleg, mikor kitudódott, hogy nem üres kézzel jött. Egy hold föld és egy pár tinó ára mellé kaptak még annyi kölcsönt is, hogy nekifoghattak az építkezésnek. Dénes Miklós a saját házát tábláztatta be garanciaként. Az öreg Keccer Péter sem akart alább maradni, s megtoldta a bankot még két tinó árával.

*

Hát a kongatás bizony nem ment könnyen. Tudhatta ezt Dénes Miklós is, különben nem biztatta volna erre. Már egy hete házasok voltak, de Vilma még "úgy volt, ahogy elhozta". Mikor a veder friss vizet bevitte este, hogy legyen mit inni, ha megszomjaznak, Vilma ráförmedt, hogy éjjel aludni kell, s nem pedig inni. Péter úgy próbálta magának bemagyarázni, hogy szemérmes a menyecske, s ez érthető is, amíg ott az anyós a belső szobában. "Majd, ha a ház felépül, megoldódik minden", mondogatta magában, de egy percig sem gondolt arra, hogy Vilma szabadulni akart hazulról, s azért jött el ilyen hamar férjhez.

Mikor a barátok megtudták, hogy Péter épít, annyian jöttek el kalákába, hogy alig győztek az asszonyok főzni. Több volt a mesterember, mint a napszámos. Szép ház is kerekedett, nem sok volt olyan a környéken. Péter-Pálra felkerült a csokor is a tetőre, s Anna-napra már egy szobába be is költöztek. Újzsengére pedig elkészült a ház egészen.

*

Mire a magyarok bejöttek, már kétéves házasok voltak. De a gyermekáldás csak nem akart jönni. A második magyar világ öröme rövid volt. (Az elsőről nem voltak élményei. Hároméves volt, amire véget ért.) Akkor már nyilvánvaló volt, hogy a háború nem kerülhető el. Mikor a németek megszállták Romániát, tudni lehetett, hogy valami készül. S valóban egy év sem telt el a bécsi döntéstől, s kitört a háború.

Akkoriban kezdett el kocsmába járni. Nem annyira az italért, mint a társaságért, a hírekért. Vilma szokva volt már ehhez. Egyre nehezebbre fordult az élet. De a legényeknek volt kedvük a nyomorúságos helyzetet parodizálni.

"Édes Erdély itt vagyunk,
húst egy félkilót kapunk,
cukrot is csak öt dekát,
aggy Isten jó'ccakát!"

Lett is ebből baj. Mindenkit bevittek rendre a kakastollas csendőrök, de hiába. Volt még betyárbecsület. S különben is, a behívó bármelyik percben megjöhetett.

*

Nem várta meg a behívót. Önkéntesnek jelentkezett, és októberben bevonult. Ez a második bevonulás viszont nem hasonlított az elsőhöz. Az állomások harsogtak a katonadaloktól. "Huszonegy, huszonkettő, huszonhárom / székely baka a legelső a világon", "elhangzott a szó, zeng az induló", "gyertek magyar fiúk, kik egyszerre születtünk / kik egyszerre komisz ruhát viseltünk" —folytak össze a nóták a

vagonokból, s szidták a románokat, a muszkát, "kutya Szerbiát" egyenruhás katonák, civil önkéntesek, ijedt újoncok egyaránt. Repültek a sapkák, süvegek, repültek a csókok is kacéran a lányok, aszszonyok felé az ital-örömmámorral vegyesen. De a nyílt pályán magukra maradva már csendes nóták következtek. "Síromra nem borul senki" — hallatszott rekedtesen, és a folytatást elnyomta a vonatkerék zaja s a felismerésé, hogy a bevonuló katona ma még úra önmagának, de holnap... Ki tudja...

*

Amíg a kazamatában egrecéroztatta őket az őrmester, nem volt még baj. Az önkéntesek megtalálták a módját, hogyan felejtsék legalább éjszakára el, hogy talán már holnaptól kivezérelhetik őket a frontra. A helyzet úgy hozta, hogy lehetett volna tisztiszolga, de ő, Péter Péter nem akarta kihúzni magát a dolgok nehezéből, nem akart gyáva lenni.

S hamarosan jöttek a tábori lapok "messze nagy Oroszországból", ismeretlen helyekről. Még sebet is kapott a bal karjába. De a Don-kanyartól elakadtak a lapok. Ő maga sem tudta már, hogy hányszor verték szét századját, hányszor alakult újra, hány bajtársa esett el, tűnt el, vagy hány feküdt sebesülten valahol egy kórházban, vagy sínylődött fogságban.

Mikor Ilyefalvánál utoljára verték szét az oroszok őket, a kapitány azt mondta, mindenki mentse magát, ahogy tudja. Csaknem hazáig kúszott, leszakadt róla a mundér. De hazaért.

Hajnaltájt volt már, de bent égett a lámpa. Német tisztek mulattak, tudták már, hogy nincs maradás. Két szál cigány húzta a nótát, s Vilma önfeledten táncolt az asztalon:

"Húzd rá cigány, kapom a segélyt,
Istenem, az uram haza ne segéld"

Csak a lovakat s a szekeret vitte el, olyan nyugalommal, mint akinek nincs semmi veszítenivalója. Vagy négy napig bujkált az erdőben, majd jelentkezett, s leadta a fegyvert.

A németek már rég elvonultak, s az oroszok nyomultak tovább. Vitték magukkal Pétert is, hogy hordja a poggyászt.

*

Hét hónapja, hogy elvonultak a németek és az oroszok, véget ért a háború is. Volt, aki hazajött, volt, akinek a halálhíre jött meg. Péterről semmi hír. Vilmának nem tűnt fel a lovak eltűnése. Vihették azt a németek is, vagy inkább az oroszok. Másoktól is vittek el. Kártyát vetetett Szentgyörgyön a cigánynéval. Az azt mondta, hogy mire hazaér, Péter is otthon lesz. De nem volt otthon.

*

Akkoriban egy szakadt zubbonyos, orosz szakállú ember érkezett a Bedeházi tanyamalomba. Lóháton jött, szörnyen lesoványodott, csontos gebén. Hemzsegett a tetűtől. Arcán sebhely, hangja alig érthető. Légnyomás érhette. Nála volt Mihály Albert katonakönyve és jegygyűrűje. Még a Don-kanyarnál elesett. Akik látták az embert, úgy vélték, hogy a Keccer Péter lován látták. Tovább akart menni, de a ló reggelre elpusztult. Azt mondta, Oroszországból jött. Szekere összetört, másik lova útközben pusztult el.

Albertné megsajnálta, és szállást adott neki. Nem faggatta múltjáról, ő sem akart erről beszélni. A szakálltól semmi áron nem akart megválni.

Egy ideig a színben lakott, majd a malomban, aztán beköltözött. Jódolgú, rendes ember volt, sok mindenhez értett. A molnárságot is hamar kitanulta.

A faluba nemigen ment. Az őrlenivalót úgyis idehozták. Akik gyakrabban jártak errefele, azt mondták, hogy a gyermekek Keccer Péter formák. Azóta sem látta senki Vilmát. És hamar elfelejtették az egészet. Megszokták lassan az "oroszt" is a malomban.

UNGVÁRI LÁSZLÓ ZSOLT

Lírai emlékezésregény: KÉK FARKASOK

A *Kék farkasok*[1] című regény Király László első pályaszakaszának kiemelkedő prózai alkotása. A kortárs kritikai recepció többször is nevezte nemzedékregénynek, melyben a Forrás második nemzedékének életérzése fejeződik ki. Ez az irodalomtörténeti megközelítés azt a vetületét domborítja ki a regénynek, mely a korabeli társadalmi valóságban helyét kereső nemzedék irodalomfelfogását, életformáját és közérzetét tükrözi. Ilyen értelemben a regény reprezentatív. Szerzője számot vet benne a nemzedéki kihívásokkal — s ami talán ennél is lényegesebb —, mérlegre teszi önnön életét.

Az önéletrajzi elemek, melyek kimutathatók a műben, indokolttá tehetik annak önéletrajzi regényként való megközelítését is. A regényben azonban a fikcionális elemek finoman elkeverednek az életrajziakkal, átminősülnek az író tollán. Beépülnek a mű világába, és esetlegességük megszűnik.

A mű az első költői-írói pályaszakaszt meghatározó élmény- és gondolatvilág összegző végkifejleteként is értelmezhető. A regényben újra felbukkannak a költő korai lírájának élményterei: a szülőföld balladisztikus tájai, a gyermekkor idilli helyszínei.

A regény fülszövege jelzi, hogy különleges, átmeneti műfajjal áll szemben az olvasó, mely: "Sikerrel ötvözi a lírai stílust az epikaival, a külső történést a belső történéssel, az idő síkjai, az emléktöredékek nem zilálják szét a szerkezetet, sem műélvezetünket, mert az írás tengelyében az írói hév (...) a mágnes, amely a részleteket magához rántja." A regény egy olyan műfaji ötvözetet hoz létre, mely révén sajátos színfolttal gazdagodik irodalmunk, s a művészi önkifejezéshez választott lírizáló forma a modern műfajteremtés igényét jelzi. A regény arányosságát, a többszólamú szöveg egységét a regény emlékező főhőse alakítja ki: ő áll a mű súlypontjában, ő az arkhimédészi pont, ahonnan szertefutnak a narratív nézőpontváltás irányai. A regényben az emlékezés során föltáruló élményvilág változó idő- és térbeli regisztereit egymáshoz közelíti a montázsos szövegszerkezet. Más-más életszakasz emlékei illesztődnek egymás mellé az újszerű kompozícióban.

Az idő- és térsíkok közötti áthidalás lehetősége — mely az egymástól térben-időben távol eső emlékek rétegei között fennállhat — a többletjelentés síkján jelölhető ki. A más-más emlékek közötti hangulati és tartalmi rezonancia az elbeszélő én múltat értékelő lírai gesztusában áll be. Tárgytalan önéletrajzi regényre jellemző kronológiát keresni a műben: a szubjektív időben az emlékek személyes értéke dönti el azok felidézési sorrendjét.

Az elbeszélő tudatában életre kel a belsővé lett múlt; az emlékezés, az elmesélt Történet középpontjában az Én áll: a *Kék farkasok* egyszerre én- és emlékezésregény.

Emlékezés és regényidő

A regényindításban az író behatárolja a színteret, ahol a tulajdonképpeni regényt elbeszélő főhős az emlékeit elmeséli. A dombon levő csőszház és a csősz kellékei egy történetnek, melynek keretét megadják, rögzítik a mű valóságos terében, melyre a történetmondásban ráját-

szódnak az emlékezés képzeletbeli terei és idősíkjai. Az emlékezés lesz a regényt szervező és működtető elv, mely révén sajátos körkörösség keletkezik: a montázsszerkezetben visszatérő emlékek térés időrajza. A regény főhőse, Kis Harai Mihály élete különböző szakaszainak emlékeit eleveníti fel, azzal a szándékkal, hogy választ találjon elveszettség-érzésének, társadalmi kitaszítottságának okaira. Ezért emlékezik, bár tudatában van a veszélynek is, mely ezzel jár: "... a nem felejtés az egy darabból valók erkölcse. Persze a halála is, nem tudom pontosan eldönteni". (i. m. 9. o.) Ez az emlékezés alapdilemmája: a megőrzött múlt erkölcsi méltósága ütközik a jelen hiányaival. Ebből a feszültségből ered a múltba vágyás lelki kényszere. A regényhős tudja, hogy ez a magatartás eltávolítja az ellentétek feloldásának esélyétől. A múltbanézés egyszerre nosztalgia és a személyes életsors számbavételére nyíló lehetőség, mely előidézheti a jelen átértékelődését, hogy távlat nyílhasson a jövőre.

A filozofikus-realista világnézetű csősz — aki ellentétben áll a lírai beállítottságú költőfőhőssel — már a regény elején jelzi, hogy az emlékezés, az emlékek minősége, fontossága önkényes, személyes indítékoktól függ. "... honnan tudhatnád azt most, hogy emlékeid közül melyik a tündöklő és melyik nem az? Az emlékek úgy váltogatják a színüket, a hangulatukat, ahogy az időjárás változik... az ember maga is beavatkozhat bármikor az emlékeibe. Időnként megváltoztatja emékeinek sorrendjét, addigi egyes számú em- lékét hátraparancsolja valahová, mert nem időszerű *éppen most*, s a tömegből kiragad egy addig jelentéktelennek számított epizódot, amelyet kinevez Első Számú Nagyemléknek." (i. m. 12. o.) Az emlékezésnek ez a szelektív jellege hangsúlyossá válik majd a regényben; azok az emlékek kerülnek előtérbe, melyeknek sajátos jelképértéke és érzelmi vonzata van.

A falu látomásokban fölsejlő hajdani környezete — ahol a főhős gyermekkori élményei újrajátszódnak — az emlékezésben az elveszett összhang birodalma, de ugyanakkor a háborús élmények, kényszerköltözködések színtere is. A faluhoz fűződő szép emlékekkel képez ellentétet a főhős jelene: a gyerekkor harmóniája, balladisztikus képei ütköznek benne önnön elidegenedésével, melynek oka a városi élettér keltette érzelmi kiüresedés. "Az emlékezés nem haza vezető kalauz..., hanem a lélek csonthéja, amelyen nem tör át a külvilág üzenete, s amely nem enged kapcsolatot teremteni a jelennel. Ez az emlékbe zártság, a kommunikáció hiánya hős és környezete között hívja elő az idegenség, a magáramaradottság riasztó-látomásos képeit..."[2] A hazatérés mozzanata — mely gyakori motívum sok korai Király-versben — itt azzal a félelemmel, szorongással társul, hogy az emlékekben féltve őrzött falu nem bír már azzal a varázzsal, mellyel a főhős emlékezetében felruházódott: "...megláttam a falut, a falumat..., ahova tizenöt esztendeig nem mertem visszatérni csak azért, hogy úgy őrizhessem magamban, mint amilyen volt akkor, amikor elhagytam..." (i. m. 21. o.) — sóhajt fel a közösségétől elszakadt fiatal költő. A faluba való visszatérés azonban — noha a csalódottságot sokszorozza benne — jelképes mozzanat: felébrednek elhagyott falujához fűződő egykori érzelmei; (ön)felfedező útra indul fölsejlő emlékei mentén. A gyermekkor nosztalgikus felidézése így válik meleg hangú vallomássá: "... itt telt el a gyermekkorom, erre a helyre emlékezem a legszívesebben, valahányszor tisztaságra, szépségre akarok emlékezni, ez a hely a legszebb, legzavartalanabb emlékek őrzője..." (i. m. 15. o.) Az elvesztett gyermekkor fénye, a tiszta derű, az élet könnyűsége lebeg e sorokban, melyekben a szépség áll a középpontban, mint legfőbb érték.

A hazatérés a kisregényben jelképes mozzanat, az elvesztett közösség utáni vágy fejeződik ki benne. A falu örök és

változatlan valósága mitikussá növekszik, s a statikussá alakított idő univerzálissá szélesedik. Ezért teszi föl magának az egyetemessé táguló kérdést a falu templomkertjében ülő Kis Harai Mihály, miközben a több évszázados történelmi emlékmű tövében nyíló virágokat nézi: "Miért ne nyithatnának a tizenöt év előtti virágok? Vagy a száz év előtti virágok? Vagy a kétezer, ötezer év előtti virágok?" (i. m. 30. o.) Az emlékmű a mitikus idő képzetét idézi, s az időbeli körkörösséget a hős a személyiségét meghatározó otthon változatlan, időtlen élményeként éli meg: "A hegyek fölött hullámzó bántó fényesség, melyre olyan tisztán emlékeztem végig, visszaringatott volna a mítoszokba. Uramisten, milyen nagy dolog, amikor otthon van az ember vagy amikor hazatalál! Hova szakadtam el innen?" (i. m. 15. o.) Az otthontól való elidegenedés felismerése abból a döbbenetből pattan ki, mely a távollétben az otthon felejtése és a hazatalálás közötti ellentét következménye. A balladai hangnem, a történetmondás a ciklikusság, körkörösség lehetőségét teremti meg, melyben a lét állandósága az ismétlődés által valósul meg. Olyan *időbeli ritmikusság* ez, melyben a természeti körforgás maga a változatlan harmónia. A falubeliek e belső összhangjára figyel fel vágyakozással a főhős: "Elnézem sokszor az öreg parasztokat, s arra gondolok: mi a titka az egységnek, mely szinte sugárzik belőlük? Úgy tűnik, velük nem történhetik semmi olyan, ami megzavarná bennük az évszázadok óta alakuló belső egyensúlyt." (i. m. 21. o.) A város időritmusához szokott főhős rácsodálkozása a parasztok nyugodt, higgadt lelkiállapotára azt jelzi, hogy a falusi ember időképzete más, mint a városié. A természet ritmusa, melybe a vidéki ember beleolvad, felébreszti a hősben az univerzális idő, az örökkévalóság iránti nosztalgiát. Az elmúlt idő, a történelem megújítására irányuló vágy kifejeződése a körkörös idő — az örök visszatérés mítosza. Ez a folyamatos elmúlás és visszatérés, ciklikusság kiterjed a regény szerkezetére is. Az idő- és történéssíkok egymást váltogatják, újra visszatérnek, majd váratlanul félbeszakadnak, s indul egy újabb regényjelenet, mely szintén váltakoztatja az idő- és történéssíkokat.

Az emlékezés hídján

Mielőtt a falubeli híd megszemélyesítés útján a főhős beszélgetőtársává válna, e fiktív folyamat előképe már feltűnik a regényben. A megszemélyesített napraforgós kert különös értékét az adja, hogy elindítja a hősben az emlékezés folyamatát, mely a regény emlékfolyamának előképe: "— Tudsz-e szeretni engem? — kérdezte a kert. — Tudlak — feleltem, mert emlékeztetsz, miközben le akarsz beszélni az emlékezésről." (i. m. 32. o.) Az emlékezés így válik létfontosságú mozzanattá a hős lelkében, az emlékidézésből származó felismerések átértékelik mind a múltat, mind a jelent. A gyermekkori szerelem felidézése apadhatatlan élményforrás. Emlék, mely a lelki önmeghatározás, a tiszta énkép tükre. Az emlékezésben a *"megtörtént ténye"* sorsmeghatározó, létirányító szerepű; a történések végtelen láncolatából összeáll egy emberi élményvilág és személyiség lélekrajza, ahol egyetlen történés, emlék sem esetleges: "... mindig éreztem, hogy ami *egyszer volt*, az nem hal meg véglegesen soha." (i. m. 121. o.)

A híd a regény kulcsfontosságú jelképe. A főhős szülőfaluja fahídjához érkezik, s fölülemelkedve a falu tárgyi valóságán, belép az emlékek világába. Így veszíti el tárgyszerűségét a kis fahíd, s válik a regényhős megszemélyesített beszélgetőtársává — *alteregójává*. Ez az elvalótlanítás — mint írói eljárás — lehetőség arra, hogy a regény sokrétű, áttételes szerkezete formát öltsön, s elkezdődjék egy jelképes játék, mely az emlékező látomásait,

stilizált emlékképeit felszínre hozza. A gyerekkori költözködések, az utazás, a falubeliek egymással való konfliktusai így keverednek a regényhős egyetemi városát idéző szerelmi emlékeivel, s a regény jelentésszerkezete többrétegűvé válik.

A híd köré gyűlő falubeliek alakjához mindig személyes jelentőségű emlékkép vagy emléktöredék társul. A híd felé közeledő falubeliek serege álombeli képhez hasonló; a regényhős is valóság és álom határvidékén kalandozik: megelevenednek a falubeliek árnyképei. Expresszív, erőteljes látomásban jeleníti ezt meg az író: "Egyszerre voltak valódiak és valószerűtlenek. Szobori merevségükben olyanok voltak, mint egy temetési fénykép vagy mint egy esküvő, ahonnan megszöktették a menyasszonyt." (i. m. 51. o.) Az elbeszélő tudatán átkódlik a homályos, álomképszerű vízió, s e mozzanat mágikus-fantasztikus jelleget ad a hídbeli képnek. Mindegyik regényalak a múlt, az eltűnt idő világából érkezik. E regényalakok akár Krúdy vagy Proust hőseire is emlékeztethetnének, bár a Krúdy alakjaival ellentétben e hősökre jellemző marad bizonyos realisztikus vonás, mely életkörnyezetükből, életformájukból fakad. "Kis Harai Mihály nem az emlékeiről mesél..., hanem emlékezéséről. Arról, hogy állt a patak hídján, s egyszer csak megjelentek előtte a múlt embereinek emlékárnyai; ez a feltámadó, a hídra hömpölygő és a patakba vesző emléktömeg nyitja rá szemét tulajdon múltjára, teszi értelmezhetővé saját jelenbeli énjét."[3] A szuggesztív látomás — melyben felszínre törnek a múltbeli történések, emlékek — személyes nézőpontba állítja, átértelmezi az egykor történt eseményeket. Az elbeszélő én azokat az emlékeket részesíti előnyben, melyek életére döntő hatással voltak. Ezekből az emlékekből bomlik ki majd egyfajta sorsfolytonosság tudata a hősben, melyet az emlékek adta értékfelismerés kelt életre. A hídjelenet ebben a folyamatban közvetítő értékű, a múlt idősíkjainak szereplői sorra átvonulnak rajta, s beledobálják értéktárgyaikat a vízbe, ezek azonban nem süllyednek el, hanem tovaúsznak a hullámokon: "...a regénynek ... a hídjelenet az összefogó gerince, az általa képviselt idősík a regényben a legfontosabb."[4] Sajátos törvény uralkodik a híd körül, szabályai különböznek a valóságétól. Jelzik, hogy maga az alaphelyzet, mely megteremtődik a hídon és környékén, nem rendelkezik érvénnyel a falu valóságos idősíkjában. Így lesz ez az alaphelyzet fikcióvá a fikcióban: meghaladása a valóságos falu nyújtotta lehangoló és értékhiányos látványnak. A híd körül a gyermekkori emlékek megszépülnek, Juhász Ilona arca visszaköszön, hangulatilag dúsítják a szöveget a lírai párbeszédek, a tájba való belefeledkezés idilli képei. A hídnak vonzáskörе van: az emlékezés középpontja.

A főhős és a híd közötti állandó beszédviszony lényegében az elbeszélő én jelképes párbeszéde önmagával, társalgása önnön múltjával, emlékvilágával. A hídnak azonban saját törvényei vannak, beavatkozik a főhős emlékezésébe. Titokzatos jelbeszéde a felfedhetetlen igazságra utal. Ez vajon az igazság, melyet titkon a főhős keres? "Megszólalt a híd. — Vigyáznod kell, mert esteledik. Lassan lehanyatlik a nap. Vigyázz, mert be kell fejezned, amit elkezdtél, és a nappal a tiéd csupán. Az éjszaka másé, az éjszakának más az igazsága." (i. m. 154. o.) Értelmezhető a regény egyetlen jelképessé tágított nap emlékfolyamaként? Lehet ez a regény egy körkörös, ciklikus, önmagába visszatérő, majd elölről kezdődő, megállíthatatlan folyamat, történés? A regényindító kép- és eseménysor — midőn a hegyen a csősz elhibázott életét meséli — nem válik végleg lezárttá a regény végén. "... Gondoltam, az erdőn átvágok, s a következő völgyben találok egy vonatot... És ha nem találok?" (i. m. 174. o.) — hangzik el az utolsó regénymondat, s egzisztenciális vákuumba torkollik. A faluból való eltá-

>>>>> *folytatás a 16. oldalon*

>>>>> *folytatás a 15. oldalról*

vozás egyben az újrakezdés lehetősége lehetne, de ezt megérdőjelezi a regény utolsó mondata. Emlékei világából a hős visszahull a falu valóságába, melyben a hiány uralkodik. A tovatűnő emlékekkel együtt távozik a nyugalom, s visszatér az üresség, az elveszettség kényszere. A hős "gesztusai lírai gesztusok, a regényzáró menekülés is ilyen, amely nem egy személyiségfejlődés (mégoly viszonylagos) végpontja, hanem újra nyitása az útra űző, kereső nyugtalanságnak".[5]

Szimbolikus értékű a Juhász Ilonától vett búcsú is a hídon. Az egykori gyerekkori szerelmestárs felnőtté lett már, s az eltelt idő hozta változásokkal a regényhős nem tud megbékélni: "Tompa fájdalommal ült el bennem az alakja, a teste, melyet meg sem érinthettem férfiként soha, a járása, melyet még sohasem csodálhattam úgy, hogy tudjam is: tiszta és asszonyi. Azt hiszem, mégis boldog voltam. Lehet, hogy az ilyen találkozások adnak valami szépséget a szerelemnek. A másiknak, az elérhetőnek.

— Érzed — kérdezte a híd —, ilyenkor szinte érezni lehet, ahogy meghal benn a testben valami. Érzed? En nem tudom, de te olyasmit keresel, ami *nincs*" (i. m. 173. o.) — szólal meg utoljára a híd, és elveszíti jelképes jelentését, visszavedlik élettelen tárggyá. Tanulságos azonban az utolsó gondolat, melyet közöl a hőssel. Talán a tiszta, asszonyi szerelem az, ami *nincs*, vagy tágabb értelemben az emlékekben őrzött, fölfedezni vélt és kívánt boldogság ígérete álca, védőpajzs csupán, mely eltérít a valóságos, jövőközpontú élettől? Végső soron: a múlt ellentmondásos értelmezése villódzik itt. A múlt lehetőség az értékőrzésre, de visszahúzó, gátló tényező is. Megvonja a hőstől a cselekvés, a jövőbe nézés esélyét. Hiába próbálja életre hívni ismét a hidat, az megmarad tárgyi voltában, további kérdéseire nem válaszol. A dezillúzió, melyben Kis Harai Mihály szenved — az idilli múlt elvesztése fölött érzett fájdalom —, a jelen elidegenedésével társul. A hídon átvonuló falubeliek alakjai akár Arany János *Hídavatás* című versét is idézhetik, ahol a halált jelképező hídról a szereplők sorra vízbe ugranak, véget vetve életüknek. A Hegyderék hídján átvonuló emberek világa azonban más. A híd számukra a vallomástevés, a lelki megtisztulás, a múlt hibáival való számvetés színhelye. A regény harmadik fejezetében elinduló "valószerűtlen tömeg" a regény folyamán egyre közelebb kerül a hídhoz — az író késlelteti az átvonulást, s midőn átvonulnak rajta, a regényhős személyes hangú vallomásban tesz hitet népe mellett. A lírai vallomás szövegbetétként jelenik meg, külön egységet képez a prózai formában tördelt szöveghez viszonyítva: "... sokukra már nem is emlékeztem, / soknak a nevét sem tudtam már, de jöttek; / lehet: ők emlékeztek rám, (...) de lehet, hogy csak azért jöttek el sokan, mert ők az én népem, / végül is és mindenek fölött ők az én népem." (i. m. 156. o.) Egyetemes szimbólum itt a nép, az erőt, bizalmat adó, megtartó közösség jelképe. Jelképértékét növeli a képi megjelenítés érzékletessége, életszerűsége — nem marad elvont fogalom szintjén. A nép tárgyszerű megjelenítése közvetlenné, bensőségessé teszi az elbeszélő és népe közötti kapcsolatot, annak ellenére, hogy megmarad közöttük egyfajta távolságtartás, mely utalás lehet a főhős és a falu közötti elidegenedettségre: "— eljött a népem, melyhez hasonló vagyok, / s amelyhez egészen hasonló mégsem lehetek, / mert ők előttem vonulnak, és én külön állok, / külön kell állnom, hogy láthassam őket..." (i. m. 156. o.)

A belső azonosulásban is — ellentmondásos módon — érezhető tehát a távolságtartás. E távolságtartás lehetőség arra, hogy a népben kifejeződő közösségi értékek tárgyilagos számbavétele, értelmezése lehetővé váljék. Vagy mégsem? A távolságtartás elsődleges célja ismét az emlékezés mint önmeghatározás és önértékelés: "... külön kell állnom..., / hogy évekig kutassak minden pillanatot, /

minden lépést, minden mozdulatot, / mely az övék, / mely őket idézi, / őróluk vall." (i. m. 156. o.) A különállás egyedi jelentéssel ruházódik fel, célja az emlékezés, a felidézés eszméltető felismerésekhez vezető átélése. Ez az ars poetica világosan mutatja, hogy az elbeszélőnek népére immár emlékként van szüksége.

A gyermekkor helyszínei

Balladisztikus képekben idézi fel az író a gyermekkort — a világot, melynek tiszta kedélye soha nem tér vissza további életében: "Nagy, bujazöld növényektől illatozó kertben álltam valahol, valamikor, a pontos helyet és pontos időt elhullatta már az emlékezet, gyermekkorom titokzatos délutánjain, ismeretlen virágok között figyeltem a levelek ingását..." (i. m. 117. o.) A gyermekkor szelíd, gondtalan világa összefonódik az otthon, a szülőhely, a szülői ház felidézésével: "Bizonyára nagy ház állott a kert közepén, szőlővel befutott ház, magas, zöld zsalugáterekkel, melyek nyitva álltak a kora nyári meleg napsütésben." (i. m. 117. o.) A szülőhely, az indulás helye egyik központi értékjelképévé lesz Király László korai költészetének. Az emlékezés az eredetet hordozó múltra, a szülőhelyre ily módon válik belső erkölcsi paranccsá. Kis Harai Mihály mondja: "— Magamat akarom emlékeztetni — ... Mert aljasságnak tartom a felejtést." (i. m. 172. o.) A tudatos emlékezés az én belső egységének megőrzési lehetősége és számvetés a múlttal. A közösségéből kihullott, városivá lett értelmiségi visszatérése szülőfalujába újabb csalódáshoz vezet, de egyben gyónás, önvallatás is.

A gyerekkori, otthoni emlékképek, történetek felidézésekor az egykori harmónia fénye átragyog a hiányérzeten. A hazatalálás reménye a távlatok hiányával áll ellentétben, belső erőtartalék, mely a hőst a távolság ködébe vesző otthon felé vezérli, azzal a hittel, hogy az emlékezésben féltve őrzött gyermekkor, a szülőhely viszontlátása enyhet ad. A gyermekkori emlékek világát is kikezdi azonban a fájdalom, a félelem; a kétszeres kényszerköltözködés már kisgyermekkorban megismerteti a hőssel az otthontalanság sajgó hiányát. Talán erre az élményre válasz a vallomás "a szőlővel befutott házról", a visszaemlékezésben megszépült birodalomról, mely az egykori töretlen nyugalom könnyedségét közvetíti bensőséges hangvétellel: "Anyám a kályha mellé húzott kicsi széken kuporgott, és egy kemény fedelű könyvön levelet írt a nagyszüleimnek, az igazi otthonunkba. Mert volt nekünk is otthonunk, távoli, messzeség vizén úszó otthon, tisztára sepert udvarral, diófás, szederbokros kerttel, szőlőleveles tornácú házzal, melynek magas szobáiban egész esztendőn át árván, pókhálósan álltak a nehéz diófa bútorok." (i. m. 76. o.)

Az iskola, a "májusi hajnalok", az ünnepek szeretetteli és nosztalgikus felidézésének motivikus eszközei már előremutatnak a későbbi kötetcím-adó vers, a *Sétalovaglás* motívumkészletére: "fiúk, ne felejtsétek el a májusi hajnalokat, és próbáljátok felidézni magatokban néhanap őket." (i. m. 127. o.) A *Sétalovaglás*[6] című vers átértelmezi, "továbbírja" e gyerekkori élményt. A verskezdő motívumsor a regénybelit variálja: "ó, ezek a májusi hajnalok, fölébred, lázong a testben a vér". Gálfalvi György is felfigyel erre a jelenségre: "... egy-egy élménye nemcsak ihletőként szolgált vershez és prózához egyaránt, de szövetükbe is sokszor betű szerinti azonossággal ágyazódott be."[7] A két mű közötti időbeli távolság áthidalódik a bennük fellelhető motívumok hasonló hangulat- és jelentésköre következtében. A *Sétalovaglás* és a *Kék farkasok* motivikus összefüggései mutatják, hogy a Király-költészet és -próza között párhuzam áll fenn, mind a tematikus, mind a motivikus anyaghasználat tekintetében. A művek keletkezése közötti időbeli távolság a nyelvi és stiláris minőségek változásaiban mutatható ki.

Az örök törvény

Kis Harai Mihály hazatérése látszólag azzal a céllal történik, hogy újra meglátogassa gyerekkora egykori helyszíneit. A visszatérés jelentősége azonban más: változtatni kíván a falu belső törvényein, hogy önmagát is megváltoztathassa. "Ahhoz, hogy a jövő kibomoljon a múltból, a történelemnek is meg kell ítélnie önmagát; az önvizsgálatnak, a múlt értelmező-ítélkező újraélésének éppúgy kollektívnek kell lennie, mint ahogy kollektív időként állt előttünk a sok személyes emlék regénybeli láncolata."[8] A változás és változtatás esélyei azonban dilemmatikusak. A hős köztes állapota ez, a mozgósított személyes emlékvilág és a falu tárgyi valósága közötti ellentét váltja ki. A tudatos visszaemlékezés a falu egykori múltjára — miközben fölsejlik benne a hajdani összhang — ütközik a falu értékhiányos jelenével. A két egymással ütköző világ egymástól különböző törvényeit a hős felismeri, midőn árnyékká váló szerelmétől készül búcsút venni: "— Most éjszaka jön, és maradnod kellene ahhoz, hogy mondhassak valamit. De te nem vagy." (i. m. 172. o.) A közeledő éjszaka az emlékezésvíziók megszűntét hozza magával, s ezt maga a főhős is tudja. Tudatában van annak, hogy a jelképes játék, melyet elindított, hamarosan véget ér. E pillanatokban figyelmezteti őt Juhász Ilona visszatérésének hiteltelenségére, a falu változatlan törvényeivel ellenkező, idegen voltára: "— Nem tértél te meg közénk. Nem jöttél igazán vissza. Aki visszajön (...), az úgy tér vissza, hogy észre sem lehet venni, hogy megjött. Egyszer csak újra itt van, és úgy tűnik, mintha soha el sem ment volna. (...) ... ez a mi törvényünk, amit te elfeledtél." (i. m. 172. o.) E gondolatsor is megerősíti azt a feltételezést, miszerint a hős- ben végbement változások, a város, az értelmiségi létforma eleve lehetetlenné teszi, hogy ismét vissza tudjon illeszkedni abba a mozgásrendbe, léttörvénybe, amely a falu világát szabályozza. A visszatérés észrevétlensége, a változatlanság ismét utal áttételesen a mitikus időre, melyben a falu világa változatlan és örök körforgásban létezik. E világ törvényeiből azonban hiányzik a modern értelmiségi gesztuskészletének alapeleme — a *modern kommunikáció*. Kis Harai Mihály hiányérzete a föltett kérdések és az azokra kapott válasz által csitulhat csupán: "Én ezt a törvényt nem feledtem el. De ezt a törvényt meg akartam változtatni. Fel akartalak oldozni benneteket alóla. Azt akartam, hogy minden visszatérőt olyannak várjatok, mint engem, hogy vallassátok meg magatokat minden visszatérő előtt. Vagy így a hídon, vagy másképp, mindegy az. Gyakran kell tisztálkodni, hogy tiszta legyen az ember." (i. m. 172. o.) Személyes töltetű vallomást vár el Kis Harai Mihály a falubeliektől. Számvetést a múltbeli értékekkel, a múlt szenvedéseivel — föloldozás gyanánt az emlékezés által —, annak nyomasztó terhei alól. A falubeliek és a főhős sorsát irányítja, hogy "Egyéni tragédiájuk egyben a történelem tragédiája is. S ahogyan a fejük fölül lassan oszladozni kezdenek a felhők, úgy hajlanak a változásra és a változtatásra. Kis Harai Mihály közülük vétetett, s ezért is fáj neki sokkal jobban — szinte végtelenig hatványozódva — népének sorsa."[9] Kilépve a falu zárt törvényeiből, Harai Mihály a maga egyensúlyát kívánja megtalálni és újra helyreállítani, ehhez azonban az egyedüli — veszélyektől egyáltalán nem mentes út — a vallomástevés, az igazságok felmutatása; az összhangteremtő emlékezés: az ellentétes értékek egyensúlyba állítása.

A megértés útvesztői

A mű epikus keretét a csősz és a regényhős közötti beszédhelyzet adja. A tulajdonképpeni regény a főhős monológjában bontakozik ki, az elveszett múlt emlékeit a kimondás, a kibeszélés kívánja egybefogni, melyben "Kis Harai Mihály nem bíró... csupán az utókort képviselő krónikásként szeretné rögzíteni a súlyos évek megpróbáltatásait."[10] A krónikás szerep, a múlt versbe jelenítésének vágya a *Krónikás ének*[11] című versben tér majd vissza, felidézve a regénykezdő jelenet motívumait: a csőszhegy, a farkasok, a csősz alakja visszautal a regényre. A népi motívumkincs balladákat idéző, egyéni kezelése, az expresszív tájrajz, a hangulatteremtés iránti érzékenység gyönyörű prózaversben képződik le: "szép öblös éj, ködös, deres, holdas, harmatos szép, öblös éj, kékezüst csengettyűs, elbitangoltcsikó-dobogásos, hóváró, gőzölgő avar illatú közepén itt ez a tűz (...) itt ülünk körben, szemmel a tűzlobogás felé, hátunkon subával-pokróccal, szemmel a nyár felé, hátunkon október hűvösével lenn a domb alatt, diófa-sor mögött, fűz-kerítésű tisztás holdfüvében farkasok játszanak..." Az egyszeri szóösszetételek a versben pillanatig sem válnak keresetté, könnyedén, tiszta logikával követik egymást az érzékletes költői képek. A *Kék farkasok* motívumai itt már tömörítve, a nyelvi önkifejezés magasabb szintjén térnek vissza.

A beszélő monológjában szerteágazó történet-együttes, mely önéletrajzi elemekkel vegyül, a gyermekkortól az egyetemi évekig terjedő életszakasz emlékképeinek, eseményeinek felidézéséből áll. A regényindításban elkezdett történetet a csősz hallgatja végig. Ő áll az elmondott történetek hátterében, mint *hallgató*, akinek valójában a történet szól, s aki beavatkozhat annak alakulásába, azzal, hogy közbeszól, megszakítja a beszélő monológját. Ez nem történik meg (ha igen, nincs hatással a történet alakulására); a csősz eszköz, ürügy, hogy Kis Harai Mihály elmesélhesse addigi életét; szenvedélyes énközpontúsággal és hangvétellel. Bármely beszédhelyzet megköveteli azonban a visszajelzést. A beszélő jóváhagyást vagy elmarasztalást — de mindenképpen visszajelzést vár. A regényhős rádöbben, hogy az ő modern, problémaközpontú szemlélet- és érzésvilága ellentétben áll a csősz kiegyensúlyozott, értelemközpontú alkatával: "... mintha ezen az arcon nem változtatna semmit az, amit én beszélek. Megvilágosodott bennem, hogy mindennek, amit az előbb elképzeltem a csőszről, egy oka van: arra, amit én *érzek*, a csősz azzal válaszol, amit *tud*." (i. m. 69. o.) Az értelem előtt az érzelmek világa érthetetlen, felfoghatatlan, mert ellentmondások sorozatára épül, törvényei megértéséhez nem az értelem adja a kulcsot, hanem a lelki azonosulás. Ezért nem érezheti át a csősz Harai Mihály helyzetét: hiányzik belőle a beleérző képesség. A megértéshiány, az egyedüllét, a magányra ítéltség válik a főhős életérzésévé; a kitárulkozás még inkább növeli a szorongást, a hiányérzetet: "... észrevettem, hogy a csősz nem úgy érzi ezeket a dolgokat, ahogyan én, ... megbizonyosodtam róla, ... hogy ezzel a beszélgetéssel... kifosztottnak fogom érez ni magam, s így kiszolgáltatottnak — hiszen mindaz, amit elmondtam, engem döntően érintett, az életemet befolyásolta, terelte ilyen vagy olyan irányba..." (i. m. 174. o.) A pőre valónkban, igazságunkban való megmutatkozás ereje elhiteti velünk, hogy az, amit kényszerek kö- zött — küzdve szóval, hallgatással —, de kimondunk, visszhangra talál a hallgatóban, mondandónk megérinti őt. Ez azonban nem mindig történik így, Kis Harai Mihály helyzetében sem: "Kétségtelen, hogy a csősz személyében egy darab természet ült velem szemben, hallgatott egy éjszakán át. És nem tudta megérezni azt, amit mondtam. Lehetséges, hogy ilyenkor összeomlik az emberben egy mítosz, ami eddig menedékül, hátországul szolgált?" (i. m. 175. o.) A demitologizáció a XX. századi modern ember elidegenedésének egyik alapeleme. Bár tudjuk: a mítoszok természetüknél fogva örökkéva- lók.[12] A csősz személyére a "darab természet" szellemében egy olyan énkép vetül, mely távol áll a városi ember problematizáló lelki alkatától. Az ellentét, mely a csősz és a főhős beszédhelyzetében kibontakozik, a két különböző világkép ellentétes jegyeinek ütközéséből adódik.

JEGYZETEK

1 Kriterion, Bukarest, 1972.

2 Láng Gusztáv: Ha múlik emlék és varázs. In: A jelenidő nyomában. Kriterion, Bukarest, 1976.

3 Láng Gusztáv: i. m., 69. o.

4 Láng, uo. 69. o.

5 Láng Gusztáv: i. m., 72. o.

6 In: Sétalovaglás, 1976. 5. o.

7 Gálfalvi György: Féleleműző ének. Igaz Szó, 1971/6.

8 Láng Gusztáv: i. m., 73. o.

9 Szakolczay Lajos: "Tegyünk igazat reggelig". Új Írás, 1973/11. 125. o.

10 Jankovics József: Király László: Kék farkasok. Kortárs, 1973/12. 2037. o.

11 In: Sétalovaglás: 47. o.

12 K. Jakab Antal: Beszélgetés Király Lászlóval. Utunk 1971/22.

(befejező rész következik)

NAGYÁLMOS ILDIKÓ VERSEI

Galambok, sirályok, emberek...

Azon a reggelen mezítláb tapostuk
a harmatot
s az ablakból jégvirágos arcok
nevettek reánk de
tudták a boldogabbak mi vagyunk
s amikor nem néztünk oda titokban
reánk öltötték nyelvüket
mi nem törődtünk a külsőségekkel
s azzal sem
hogy a galambok mért a mi
teraszunkra
szarnak
elfogadtuk s még sajnáltuk is őket
egy kicsit hogy nem kínálhatjuk
meg
egy tányér gőzölgő galamblevessel
a tél mindenkivel kitolt
a fűtésszámla az eget verte
s azok a fonnyadt leányarcok
egyre csak sápadtak a fizetség
láttán mondták
a munka nincs megfizetve
de mi mégis dolgozunk
hát kérdem én minek a pénz
a szerelmet ingyen adják
a város reánk unt s mi
nem teszünk semmit ellene
néha a levegőbe kapaszkodunk
vagy új szeretők után nézünk
mert minket teremtettek s
ha repülni akarunk nem
törhetik le szárnyainkat
azon a reggelen mezítláb tapostuk
a harmatot
a folyón sirályok landoltak s
ott csicsonkáztak hangtalanul a
jégen
percekig bámultuk de nekik nem
tűntünk csodának amolyan
lábon járó senkik lehettünk
megfordult egyszer a fejemben
hogy közéjük szállok
de mit mondtak volna az emberek
azon a reggelen a kutyák is csontot
ropogtattak
s mi elindultunk kenyeret keresni.

Pécskai randevú

Ködben mentem, jöttömben hold
szökött
tele volt, akadt ki tolt, vagy lökött
toporgott, motyogott, jót köpött az
állomáson
s míg telefonáltam haza,
meglógott az éjszaka, laza
fonálon tekerőzött, láttam egy
pasast
éppen nőzött. hívott engem is
egy kerülőre, mondtam várjon
egyelőre, esetleg ha nem indul a
vonat
csinálhatunk egy kört, vagy sokat
de indult, s jöttem, laza fonálon
engednek az alföldi tájon, ide
még hegyek se kötnek, se diófák
csak karóimat vertem e földbe,
hogy
a szél nehogy felkapjon, s
nyugatabbra
szabadítson,
kötél nélkül akasztófára.

Félmozdulat

A rózsaparki színpadon...
... a világ csupán létra
én a harmadik fokon
te már fenn a célba
és nem látod, hogy világít
belőlem a lélek
elhiszem, hogy esetleg
én is a célba érek
félmozdulat az egész
semmi nincs már hátra
lendítene a magasság
csak taposni rá a gázra
és olyan szép lesz kedvesem
repülni lent a földön
csak este emelkedni fel
mikor a hold már följön
és mondani, hogy olyan más
forogni körbe-körbe
itt fent már minden egyenes
lent még a világ görbe
már nem fáj sehol se nagyon
az űrben minden játék
s mielőtt elhintenéd
a rózsaszirmot, várj még.

A gyilkos liliom

Én, ki nem vagyok Monna Lianora
s a liliomokat is gyűlölöm
Pico hercegre sem fáj a fogam
nem csatázom, nem ütközöm.

Én, ki nem éltem nagy világot
de nekem virágzott hét tavasz
akkor sem szedtem liliomot
s ha fogtam is, csak fél araszt.

Én, ki karjában elaléltak
pajzsban, páncélban, meztelen
furcsa, ki gondolta volna
hogy szóban tettel hencegem.

Én, kihez létráival, se ésszel
nem ért fel semmilyen vigasz
Pico hercegem álmomban
illatos gyertyával virraszt.

Én, ki liliomhulláskor halok
jósolták, s azóta tépem
hajam s gyilkos virágaim
valahol, úton-útfélen.

Éósz vágya

A Hold csonkasága
bánatom tetőzi
tán még fél ívében
játékom megőrzi
láttalak az égen
álltál katonásan
integettem feléd
kívántam hogy lássam
hogy rezdül az arcod
s bár egy érintésre
hajolnál s felkapnál
a nagy csillagos égre

de nem mozdult karod
arcod meg se rezzent
válladon csillagok
új világtól rettent
riadó szemedben
furcsa fény ficánkolt
előtted utánad
a világűr táncolt

idelenn asszonyok
siettek a kútra
s én mint aki bolond
nem szóltam senkinek
görcsös kezekkel
ágyad felé nyúltam

Kispálfordulás

amikor kialszik kinn az utcalámpa s benn a tévében akad ott egy férfi
valaki higgye el azt hogy hátha nekem is lesz amit ma nézni
koccan az ablak betörte rózsa falon az árnyék elment a kocsi
nem hiszem el hogy jöttél volna mondom hogy nem
lemondok róla drága vagy nekem szívemnek bánat
valami bennem igazán lázad
spóroljuk meg maradjon abból ami csak most van és
ami már nem lesz úgy évek múlva az élet perverz
kiömlik fazékból szétfolyik réten akkor és mindig
de most mindenképpen higgyük hogy ez az
amire vártunk s hogy ettől meleg lesz majd ha nagyon fázunk
hogy ez elvisz oda hova nem vitt semmi
s hogy ez tényleg az lett aminek nevezni
szokták az ilyesmit emberek a Földön
csak a miénk még jobb ágyék fölött köldök
takarjuk be szépen valami kendővel
hogy ne tudja senki odabent mit művel
kezed a mozdulat simogat mert kértem
hogy azt csináld nekem épp ott s mindenképpen

Csigaházam

Hova tegyem le csigaházam,
hogy ne zúzzon homokká a szél
s ne haljak meg mészbörtönbe
zárva.

soha ne tudjam, ne lássam mit beszél
a száj, miként formál hazug
szavakat
bár lennék vak, s ne lennék árva.

ne kelljen magam börtönébe zárva
vonszolnom magam, kuporgó lélek
bár látnék tengeren úszó temérdek

csigaházat, melyeket hullámok
formálnak
mint a vágyat egy láthatatlan kéz
bár halnék meg lassan a múltnak.

KÓDEX —

Marx György

Mit mondhat egy fizikus absztrakt szobrokról? A gyanakvókat igazán meglepte Marx György Tihanyban, Vilt Tibor kiállításán. Okos, meghitt és szellemes előadása vastapsra ragadtatta hallgatóit. Ahogy a tudományok és a művészetek kölcsönhatásáról beszélt, mintha zseni érintett volna meg...

Halálhíre sajdította fel ezt az élményt, idestova harminc év mélyéből, s egy korábbi legendát — Einstein valamilyen tudományos feladványt tett közzé külföldi szaklapban. Több száz válasz közül Marx megoldását ítélte a leghitelesebbnek. Ezért meghívta amerikai egyetemre ösztöndíjjal. Ő nem fogadhatta el — még érettségi előtt...

Csoda-e, hogy már 28 évesen Kossuth-díjat kapott egy felfedezéséért? Leptontöltésnek hívják. Mérnökök sem mind ismerik. Akárcsak azt az axiómiarendszert, amely a matematikatudományt forradalmasította, és a világ szinte minden geometriakönyvében olvashatni megalkotója, a 200 éve született Bolyai János nevét. A két felfedezés nyilván nem azonos "fajsúlyú", s a kortárs Marx másként, de hírneves. Például Kínában és Japánban is oktatnak fizikai tankönyvéből. Néhány éve egy csillagot neveztek el róla.

Tudományos teljesítményét külföldi elismerések éppúgy jelzik, mint a 75. születésnapjára rendezett konferencia. Amelynek hírértéke nem ért föl mindennapos parlamenti civakodással vagy divatbemutatóval... Atomfizikusok, csillagászok, biológusok előadásokkal köszöntötték a nagybetegen is derűs professzort, tavaly májusban. Novemberben meghatódva vette át a magyar tudósok XXI. Századi Társasága — József Attila szonettkoszorújáról elnevezett — Hazám díját. A kitüntetés szellemi kezdeményező, igazságosságra törekvő és közösségteremtő értelmiségi szerepének elismerése. S decemberben Oroszországtól az USA-ig gyászolták. Hiszen 75 ország műhelyeiben és katedráin dolgozott. Kutatott — lexikális tömörséggel: a részecske- és az asztrofizika, illetve a kettő határterületén, oktatott, tapasztalatokat cserélt s népszerűsítette a friss eredményeket, módszereket.

Farkasréti sírjánál az eredeti és szolgálattevő tehetségtől búcsúzott Szabó István, a mozgékony szellemű református püspök. Juhász Ferenc prózaversben siratta el barátját. Marx György tudása és képzelete nemcsak fizikával, hanem tisztességgel és jövő-hittel is táplálta költészetét. Az univerzum születésének titkai és az ember erkölcsi törvényei izgatták mindkettőjüket.

A tudós tanárt a valóság érdekelte igazán. Korántsem tökéletes földi világunk érvényes részeit — különböző modelljeit — jelentették számára a nagy kultúrák, vallások, tudományágak, amelyek összefüggéseit fürkészte termékeny kíváncsisággal, s komplex vizsgálatukra törekedett és ösztönzött. Azért élvezte a modern tudományokat, mert érdekesek. S a természet törvényei játszva is megtaníthatók — bizonyította a kvantummechanika szabályszerűségeit a bűvös kockáról írt szórakoztató könyvben.

Ugyancsak szerte a világon ismert, előbb angolul megjelent — egyébként Veszprémben nyomtatott — kötete: A marslakók érkezése. Olyan magyar tudósok pályaképe, akik Nyugaton alakították a XX. század történelmét. Nemzeti kultúránk táplálta tehetségüket, és értő tanárok pallérozták, buzdították. Ő is megemlegette középiskoláját élete utolsó cikkében. A tanítás tisztelete szinte a testamentuma a múlt század egyik legtevékenyebb gondolkodójának. Különösen a pedagógusok megbecsülését és a természettudomány tantárgy meghonosítását szorgalmazta — a fiatalok képességeinek kifejlesztése és gondozása érdekében. Mert a szellemi tőke, a kreativitás a legértékesebb magyar "valuta".

Az ember alkotó ereje kimeríthetetlen, akárcsak az univerzum, amit csodálattal figyelt és termékeny kíváncsisággal vizsgált Marx György. Nemcsak a fizika-kémia-biológia "DNS-kulcsa", ez a szenvedélyes érdeklődés is becses hagyatéka.[...]

Termékenyítők lehetnek Marx professzor újságokban, rádió- és tévéinterjúkban szétszórt eszmefuttatásai, élvezetes ötletekben is gazdag esszéi, a szakszerűség és a közérthetőség példájaként emlékezetes ismeretterjesztő előadásai. Érdemes egy kötetbe gyűjteni. [...] Balatonfüreden fogalmazta meg ezt, ahol tudósok, művészek, írók panteonjában emléktáblája méltán őrizhetné nevét. S talán a Bolyai-díj példájára Marx György-jutalommal is érdemes buzdítani tehetséges diákokat alkotó kíváncsiságra.

RAFFAI ISTVÁN (Veszprém)

—INDEX

MŰHELYJEGYZETEIM 11.

Pianissimóban

Fiatal zeneszerzőként harsogó hangzásokra vágyunk. Ritka az a fiatal alkotó, aki sok *piano-zenét* írna. A halk zenei gesztusok az öregkori zeneszerzés ismertető jegyei. Beethoven utolsó zongoraszonátája lassú tétellel fejeződik be, a *piano*-jelzések valósággal elárasztják a partitúrát. Jellemző zeneszerzői vallomás a megváltozott, bölcs, mindenre megértéssel tekintő, távoli szellemi dimenziókat bejáró, már nem sietős tempójú alkotói énjéről. Beethoven akkoriban az ötvenes éveit járja. A hatalmas életenergiát fogyasztó életmű lezárásának éveit éli. Feltűnően elszaporodnak a *dolce* jelzések vagy az olyan felírások, mint a *cantabile, molto expressivo, semplice* stb.

Az utolsó előtti zongoraszonáta kezdő tételének elején egyenesen ezt írja Beethoven: CON AMABILITA (SANFT). Azt hiszem, nem kell senkinek lefordítani ezeket a szavakat, annyira átmentek a köztudatba: a barátságos, az élettel, a mindennapokkal, az emberekkel megbékélő Beethoven nyilatkozik meg általuk.

A romantika nagymesterei is életük és alkotó tevékenységük végéhez közeledve törekedtek az egyszerűségre, a dolgokon való okos felülemelkedésre. Wagner a *Parsifal*ban, Verdi a *Falstaff*ban, Liszt az utolsó kis zongoradarabjaiban. A modernek sem voltak kivételek. Bartók utolsó műveiben valóságos PIANO-LÁTOMÁSOK sora követi egymást (*Harmadik zongoraverseny, Adagio religioso* feliratú lassú tétele). Stravinsky életművét is elcsendesülés jellemzi. Halála előtt két évvel, 1969-ben Bach-átiratokon dolgozik; ezek utolsó, befejezetlen munkái.

Az impresszionisták eleve "leszálltak" a *zenei pianó*k világába, ott érezték igazán otthon magukat, zenéjüket. A természet hangjait keresték, és azokból is a halk neszezéseket, a lombok suhogását, a vízcsobogást. Ők *fiatal*on fordultak a *piano-zené*k felé, ellenhatásként a romantika harsogó, mindent felrázni akaró irányával szemben.

Az impresszionizmus egy nagy stíluskorszakot zár le, s mint

ilyen, még akkor is, ha fiatalok művelik, a stíluson belül elöregedést jelez.

Ilyen a 20. század végén a posztmodernizmus, a maga visszafogott, jóhangzásra törekvő zenéjével. A stílusok is organikus jelenségek: keletkeznek, kifejlődnek, majd megöregszenek és elhalnak. A kezdet harsogó, explozív, a vég elcsendesülő, befele forduló jegyekről ismerszik meg. Mindezekre csak az utóbbi években jöttem rá, a hetvenedik életévemhez közeledve. Egyszerre csak elvesztettem vágyamat, élvezetemet a *forte zené*k iránt. Azon kaptam magam, hogy a *forte* részeket *pianó*ban hozom újra és nem visszhanghatásként, hanem mert rájöttem a *piano* szépségére. Most értettem meg először, hogy a *piano* a zene energiatöltetének a mérőegysége. A *forté*val megnövelt energiadózis nem sokat segít olyankor, ha a zenében már nincs meg előzőleg a kívánt energiamennyiség. És ha fortén játszom el magamnak a részletet, nem biztos, hogy észreveszem az energiahiányt, ami viszont életbevágóan fontos az alkotásban. Minden fiatal vagy középkorú zeneszerző fél a *pianó*tól. Félti zenéjét, nehogy elvesszen a hallgatóság számára, nehogy ne értsék meg kifejező erejét, mondanivalóját. Biztos, ami biztos: a *forte* hangzás felhívja a figyelmet a felhangzó zenére. Fiatalon pláné óvakodunk a halk befejezésektől. Mi lesz a hatással az elvesző halk hangok végső csendjében? Vajon nem éppen ez teszi tönkre a művet? — tesszük fel magunkban oly gyakran a szorongató kérdést. Sokáig csak a forte hatásos ellentéteként használjuk a *pianó*kat. Vagy ha *piano-zené*t írunk, mindjárt sietünk *forté*val egyensúlyozni. Csak későn érünk meg arra, hogy maximális energiát, kifejezőerőt vigyünk bele a hosszasan kibontakozó *piano* részletekbe, és hogy nyugodtan vállaljuk is a hangversenyterem sajátos légkörében *halk szavú zené*nket.

Mind gyakrabban tör fel bennem a kívánság, hogy egy teljes művet szenteljek a *pianó*k zenei csodavilágának. Ligeti *Lontano* című zenekari műve is egy ilyen *piano-hangzáskozmoszt* jár be. Megírása idején szélsőkig fokozott effektus volt: a *piano monumentalizálása.* Azóta nemzedéke és a mi nemzedékünk is elérkezett a mindent megértő beethoveni *pianó*hoz. Ez a dolgok rendje.

TERÉNYI EDE

HOL-

Az idei *József Attila-díj* nyertesei: Bertha Zoltán, Bognár Róbert, Duba Gyula, Elemér István, Füzi László, Gyárfás Endre, Majoros Sándor, Margócsy István, Németh Gábor, Olasz Sándor, Pályi András, Sárközi Mátyás és Szirák Péter.

A *Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjét* többek között Csiki László, a *Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjét* pedig Banner Zoltán kapta meg.

A *Magyar Köztársasági Érdemrend Nagykeresztje Polgári Tagozatát* Kassza Józsefnek és Markó Bélának ítélték oda.

Kossuth-díjat kapott mások mellett Bertók László, Krasznahorkai László és Tőzsér Árpád.

Alternatív Kossuth-díjat kapott Döbrentei Kornél költő.

Széchenyi-díjban részesült mások mellett Kántor Lajos és Réz Pál.

A *Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztjének Polgári Tagozatát* adományozták mások mellett Kertész Ákos írónak.

A *Kolozsvári Zsidó Hitközség* március 7-én a bölcsészkar *Mihai Eminescu* termében *Purim 5764* címmel rendezett előadást. Közreműködött a Halmos Katalin tanárnő által vezetett *Talmud Tora* énekkar, a *Mázel Tov* klezmer zenekar, vezényelt Vasile Socea tanár. Föllépett az *OTER* együttese, Sebesi Karen Attila irányításával.

A *litera* január 29-én jelentette be hivatalosan *Az év legjobb könyve* szavazásának eredményét, a Toldi moziban. Az olvasók szavazatai alapján a kategória győztese: Bozai Ágota *Mi az ábra* c. könyve, a második Háy János *A bogyósgyümölcskertész fia*, a harmadik pedig Visky András *Ha megh* című könyve.

Pro Cultura Hungarica-díjat kapott Kabdebó Tamás. Az elismerést Hiller István kulturális miniszter adományozta az író 70. születésnapja alkalmából és Dr. Pálmai Géza, Magyarország írországi nagykövete nyújtotta át február 10-én.

Nívódíjat kapott Györffy László rádiós jegyzeteiért, a határon túli magyarság körében készített portréműsoraiért. Az elismerést Kondor Katalin, a Magyar Rádió elnöke adta át az írónak.

Szépfalusi-Wanner Márta január 24-én, 69 éves korában elhunyt. A magyar és német nyelvű gyászszertartás az Ottakringi temetőben (Bécs) volt február 9-én. A Magyar Írószövetséget Szakolczay Lajos képviselte.

Ladányi Mihály születésének hetvenedik évfordulója alkalmából emléktáblát avattak február 12-én, a költő szülővárosában, Dévaványán, a helyi könyvtárban. A bronz domborművet a költő egykori iskolatársa, Berczi Lajos készítette.

Sántha Attila (Erdély) *Kemál és Amál* c. verseskötetét Kukorelly Endre és Márton László mutatta be február 11-én az A38 hajón.

-MI

Mandics György könyve

VÍZSZINTES

1. *Mandics György könyve; első rész.* 12. Kukoricapálinka. 13. Pokróc. 15. Ku-Klux-Klan, röviden. 16. Pénzintézet. 17. Biológiailag létezik. 18. Sávszélek! 20. Ritka női név. 22. Némán kímél! 23. Német személyes névmás. 25. Vízgőz. 26. Török tiszti rang. 27. Magyar megye és folyó. 29. Company, röviden. 30. Hargita megyei falu (Székely...). 31. Hosszan tartó csapadékos idő. 33. Közel-keleti nép. 34. Tenisztorna. 35. Alkotás. 36. Cseremisz. 37. Ruhatartozék.38. ... Amar, fogkrémmárka. 40. Puha. 41. Bemozgó! 42. Hivatali munkahelyellel kapcsolatos. 44. Ásványi fűszer. 45. Szolmizációs hang. 46. Öreg kéz jelzője. 47. Néma kenet! 49. A szivárványhártya gyulladása. 51. Festéket oldószerrel kever. 53. *Mandics György könyve; második, befejező rész.*

FÜGGŐLEGES

2. Részben előad! 3. Némán látok! 4. Kikötői rakodó. 5. Fülön csíp. 6. Noli ... tangere. 7. Akkád eposz. 8. ... in fabula. 9. Néma kakukk! 10. Egyhangú téma! 11. Torta befúvása. 14. Satuba fog. 16. Ítélkező személy. 19. Méhtermékre emlékeztető. 21. Börtönablakon van. 22. Kórusmű. 24. Ákontó. 26. Orosz város. 28. ... olykor emeli lábát (Páskándi Géza). 30. Te, németül. 32. Két német! 33. Hírt továbbít. 35. Minőségellenőrző. 38. Associated ..., amerikai hírügynökség. 39. Valahol él. 42. Román rockzenekar. 43. Akiknek nem ..., ne vegye magára! 46. Czuczor Gergely álneve. 48. Nemzetközi kamionjelzés. 50. Zamat. 51. Hélium vegyjele. 52. Magad.

BOTH LÁSZLÓ

A **Helikon 6.** számában közölt *Unalom* című rejtvény megfejtése: *A túlságos unalom már megszabadít az unalomtól.*

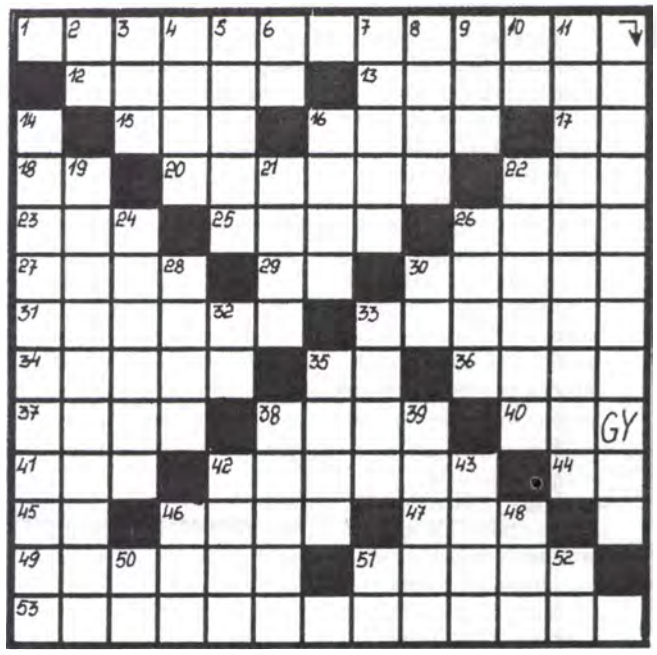

TÁMOGATÓINK:
Romániai Írók Szövetsége
Illyés Közalapítvány
Nemzeti Kulturális Alapprogram

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTÉRIUMA

Pro Professione Alapítvány
Magyar Kultúra Alapítvány
Communitas Alapítvány

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztőhelyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs: SZABÓ GYULA, SZŐCS ISTVÁN

Szerkesztőség: LÁSZLÓFFY ALADÁR: világkultúra, K. JAKAB ANTAL: vers, irodalomtörténet, MÓZES ATTILA: próza, kritika, NAGY MÁRIA: olvasószerkesztő, RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számítógépes tördelés: NAGY MÁRIA; nyomtatja a Misztótfalusi Kis Miklós református sajtóközpont, felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 400146 Cluj-Napoca, str. Iasilor 14. Postafiók (casuta postala) 245 Telefon: 532 309, Fax: 431 577, villmposta: helikon@from.ro
A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg — kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220—6288